

441269

Mu. Ob. O. J.

311624

311474

A
POLITIKAI IDEOLÓGIA, PÁRTSZERKEZET,
HIVATÁS ÉS ÉLETKOR SZEREPE
A MAGYAR KÉPVISELŐHÁZ
ÉS A PÁRTOK ÉLETÉBEN
(1861—1935)

(ÁLLAMTANI DOLGOZATOK)

Í R T A

Dr. RUDAI REZSŐ

MTAK

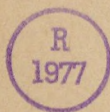
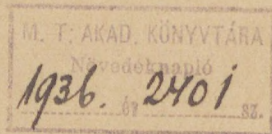
0 00003 26035 7

BUDAPEST 1936

A MAGYAR TÁRSADALOMTUDOMÁNYI TÁRSULAT KIADÁSA

441269

*Minden jog, a fordítás joga
is fenntartva.*

Előszó.

Az emberi élet és történes törvényszerűségeinek tárgyilagos kutatása mindig aktuális és hasznos, de különösen fontos oly időkben, amikor eszmék erősebben ütköznek, érdekek élesebben súrlódnak és a nemzeti élet létproblémáival küzködik, mert a jelennek épúgy része a mult sok ténye, mint a jövő lehetősége is.

A hét évtizedes magyar népképviselési parlamentárizmusnak pártélete a magyar nemzet legszebb és egyben legsúlyosabb életszakaszának is az élete. Pártideológiák, hivatási sorok, az életkor állapotából is fakadó álláspontváltozások, a pártok belső összetétele (szerkezete), a magyar parlament egypárt rendszere, mindezek állandósága avagy elmozdulása és változása sok esemény oka és következménye, ezek felkutatása alapot szolgáltat a politikai élet törvényszerűségeinek, adottságainak és lehetőségeinek államtani vizsgálatához.

Az eredmények mély bepillantást engednek a multba s támpontot nyújtanak az elmult politikai történes megítéléséhez, egyúttal beszédesek a jelen és a jövő szempontjából is. A dolgozatok célja az adatok feltárása és tudományos feldolgozása; a gyakorlati politikát érintő egyéb következtetésekről nem szólnak, mivel ez már a publicisztika területére esik.

Budapest, 1935. október hó 27.

Dr. Rudai Rezső.

T a r t a l o m.

I. A politikai ideológia és pártszerkezet szerepe a magyar kormánypártok életében (1861—1935).	7
II. A hivatás és az életkor szerepe a magyar képviselőház életében (1887—1931).	29
III. A kormánypárton kívüli pártok és a pártonkívüliek (1920—1935).	46
Utószó	57

I.

A politikai ideológia és a pártszerkezet szerepe a magyar kormánypartok életében (1861—1935).

„A nemzet vonatkozásainak, viszonyainak összesége azáltal a szubjektív köztudat által egybefoglalva, hogy a nemzet a lényeges, a kivüle levő, reá vonatkozó mellékes, tőle függő — adja a nemzeti érdeket, az általános érdeket. Ez az érdek, mint a végső, az első, a kezdő ok, mely a nemzetet mozgatja, egyben elv is..., mert összes mozgásainak, törekvéseinek kezdője, eleje, principiuma” — írta *Concha Győző* 1917-ben, majd ezt is olvassuk ugyanott: „A pártoknak, a nemzeti érdek e pars-ainak, részeinek elvei, érdekei természetesen azon feltétel alatt jogosultak és egyesíthetők nagy, mondjuk: két nagy csoportba a parlamenti kormányzás fenntartására, ha a mögöttük lévő érdekek valóban tárgyilag is az általános nemzeti érdek részei, nem személyes érdekek s e részérdekeket is az általános nemzeti érdek mérsékli, amit a pártok hazafiasságának nevezünk”.¹

Ezt a szellemet és ezt az érdeket kerestük, amikor a magyar parlamentárizmus népképviselői korszakában a magyar kormánypartokat vizsgáltuk 1861-től máig, s adatokkal igyekeztünk a politikai törekvés és külső látszata mögül feltárni az események rejtett rugóit és valódi okait. Az egybegyűjtött adatok tényhalmaza határozott erővel utal arra, hogy a magyar nemzet őseréje mindig elevenen élt és hatott s — a múlt tanulságai szerint — mindig elevenen élni fog.

1.

Magyarország sorsát az abszolutizmus megszűnése óta hét kormánypart irányította (a választások évei szerint csoportosítva): 1. Deák Ferenc Felirati Pártja (1861—1875), 2. Tisza Kálmán Szabadelvű Pártja (1875—1906), 3. a Függetlenségi

¹ L. 435. old., Hatvan év tudományos mozgalmi között, II. kötet, Bp: Magy. Tud. Akadémia 1935.

Párt koalíciója (1906—1910), 4. Gr. Tisza István Munkapártja (1910—1918), 5. a keresztény-nemzeti egyesülés koalíciója (1920—1922), 6. Gr. Bethlen István Egységes Pártja (1922—1935) és 7. Gömbös Gyula Nemzeti Egység Pártja (1935—).

A hét kormánypárt az egypárt-rendszer alapján, azaz a választások többségi eredményeire támaszkodó párttal állt a kormány mellett és adta meg a politikai éra sajátos alapszínétét, irányát és változatait.

A magyar népképviselői parlament első kormánypártja kizárólag a közjogi eljárásmodban kifejeződő államjogi felfogást állította programja központjába s ez a törekvés sikert is ért el az 1867-es koronázás bekövetkeztékor. Ezt a politikai érárt egy új áramlatra támaszkodó három évtizedes korszak, a Szabadelvű Párt uralma követte, mely mint magyar politikai éra, sokszor lojális volt mindazzal szemben is, ami elsősorban nem magyar érdeket követett, így a nemzetiségek és a külföld, annak minden divatos áramlata s Ausztria iránt is. Egy a szabadság és függetlenség iránti küzdelembe belefáradt nemzedék rendezkedett be a 67. utáni statusquora és élvezte a monarchia nagyhatalmi állásának biztonságát és az európai külpolitikai helyzet tartósnak látszó nyugalalmát. Az 1875-ben magyar szívvel és akaratral, jóhiszeműen elindult politikai liberalizmus — a nyugalom és változatlanlanság harminc éve végén — a következő nemzedék porondra léptekör, már más értelmet nyert, mert a *politikai* liberalizmusból *világnézeti* liberalizmussá lett, *más tartalmat* kapott, mert — bár sok újat teremtett és új lendületet hozott — a magyarság és főleg a magyar vezető réteg elerőtlenedését is eredményezte, s *más célokká* formálódott, mert sokszor már a magyarság ellen is sorakoztatta fel az erőket. Ezért is omlott 1905-ben össze a szabadelvű-éra s jött létre a három évtizedes ellenzéki harcot vívott Függetlenségi Párt diadala, mely győzelmet azonban az európai külpolitika közelgő vihara és a magyar földön gyülekező belső nehézségek árnyai, valamint a párt belső összetételének lazasága is nagyon erősen árnyékoltak. A Munkapárt megjelenése 1910-ben azt célozta, különösen, hogy a belső erőket egybefogja, a külső államoknak az itt élő nemzetiségekre gyakorolt propagandisztikus hatását ellensúlyozza és a magyar társadalomban időközben bekövetkezett új belső elhelyeződést a nemzet érdekeivel összhangba hozza. A súlyos és hosszú világháború azonban más eredményt hozott. A bolsevizmus után elemi erővel tört elő a magyarság nemzeti érzése és tudata. Az 1920-as, az 1922-es és az 1935-ös elindulás mottója az egyesülés, a belső egységesülés volt, ami a kormánypártok elnevezésében is kifejezésre jutott, mégis azzal a színeződéssel, hogy 1920-ban a hangsúly inkább a kereszténységen, 1922-ben inkább a párt egységén és 1935-ben inkább a nemzet egészének egységén nyugodott, illetve nyugszik.

	1884		1887		1892		1896		1901		1905	
F.:	1	—	1	—	—	1	1	—	—	1	—	1
É.:	78	37	81	34	70	45	103	12	69	46	35	80
E.:	49	25	57	17	55	19	59	15	56	18	35	39
D.:	23	52	30	45	25	50	46	29	31	44	3	72
A.:	82	55	85	52	60	77	97	40	71	66	26	111
Bp.:	7	2	9	—	8	1	9	—	6	3	3	6
M.:	240	171	263	148	218	193	315	96	233	178	102	309
F.:	0.4	—	0.4	—	—	0.5	0.3	—	—	0.6	—	0.3
É.:	32.5	21.6	30.8	23.—	32.1	23.3	32.7	12.5	29.6	25.8	34.3	25.9
E.:	20.4	14.6	21.7	11.5	25.2	9.8	18.7	15.6	24.—	10.1	34.3	12.6
D.:	9.6	30.4	11.4	30.4	11.5	25.9	14.6	30.2	13.3	24.7	2.9	23.3
A.:	34.2	32.2	32.3	35.1	27.5	40.—	30.8	41.7	30.5	37.1	25.6	35.9
Bp.:	2.9	1.2	3.4	—	3.7	0.5	2.9	—	2.6	1.7	2.9	2.—
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

	1906		1910		1920		1922		1927		1931	
F.:		1	—	1								
É.:	55	60	76	39	29	13	32	10	33	9	29	13
E.:	39	35	47	27								
D.:	53	22	31	44	53	28	38	43	48	33	46	35
A.:	100	37	78	59	58	39	74	23	81	16	72	25
Bp.:	7	2	4	5	10	15	—	25	4	21	5	20
M.:	254	157	236	175	150	95	144	101	166	79	152	93
F.:		0.6	—	0.6								
É.:	21.7	38.2	32.2	22.3	19.3	13.6	22.2	9.9	19.9	11.4	19.1	14.—
E.:	15.4	22.3	19.9	15.4								
D.:	20.9	14.—	13.1	25.1	35.3	29.5	26.4	42.6	28.8	41.8	30.3	37.6
A.:	39.4	23.6	33.1	33.7	38.7	41.—	51.4	22.8	48.8	20.3	47.4	26.9
Bp.:	2.6	1.3	1.7	2.9	6.7	15.9	—	24.7	2.5	26.5	3.2	21.5
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

1935

F.:		
É.:	30	12
E.:		
D.:	57	24
A.:	77	20
Bp.:	7	18

M.: 171 74

F.:		
É.:	17.5	16.2
E.:		
D.:	33.3	32.4
A.:	45.—	27.—
Bp.	4.2	24.4

100% 100%

F.: Fiume, É.: Észak, E.: Erdély, D.: Dunántúl, A.: Alföld, Bp.: Budapest, M.: Mandátumok száma.

I.: a kormánypárt, II.: a kormánypárton kívüli pártok és pártonkívüliek által elért mandátumok közül egy-egy részre eső mandátumok száma és aránya.

A magyar képviselőház összes mandátumai közül az egyes országtájakra a következő mandátumok estek 1875—1918 és 1920—1935 között:

	1875—1918		1920—1935	
F.:	1	0. 3 ^o / _o		
E.:	115	28.— ^o / _o	42	17.1 ^o / _o
E.:	74	18.— ^o / _o		
D.:	75	18. 2 ^o / _o	81	33.1 ^o / _o
A.:	137	33. 4 ^o / _o	97	39.6 ^o / _o
Bp.:	9	2. 1 ^o / _o	25	10.2 ^o / _o
M.:	411	100 ^o / _o	245	100 ^o / _o

Ha ezen országos arányszámok segítségével a mandátumoknak az egyes pártcsoportok által egy-egy tájon elért egyes arányszámait vizsgáljuk, vagyis, hogy mikor mely pártcsoport arányszáma haladta meg az országos arányszámot, érdekes törvényszerűség látszik kiütközni.

Az adatsorokból azt látjuk, hogy *Fiume* 1892-ig kormánypárti, azután pedig 1910-ig — 1896 kivételével — már más pártállású vagy pártonkívüli képviselőt választott. Az északi rész csak egy ízben, 1906-ban választott többségében nem kormánypártiakat, amikor is a kormánypárt mandátumainak 21.7%-a, a többi mandátumoknak 38.2%-a esett erre a részre; az összes többi választásokon mindig a kormánypártra esett a nagyobb arányszám. Ehhez hasonlóan *Erdélyben* is csak 1906-ban fordult elő egy ízben, hogy a kormánypárt mandátumainak 15.4%-át, a többi pártok mandátumaiknak pedig 22.3%-át szerezték itt meg, a többi tíz választáson (csak ennyiszor volt itt parlamenti választás) mindig a kormánypárt arányszáma volt a magasabb. A *Dunántúl* csak a Deák-Párt (1861—1872), a Függetlenségi Párt (1906—1910), a Keresztény-Nemzeti Egyesülés (1920—1922) és a Nemzeti Egység Pártja (1935) érája alatt szavazott nagyobb arányszámban a kormánypárti képviselőkre, míg a Szabadelvű Párt (1875—1905), a Munkapárt (1910—1918) és az Egységes Párt (1922—1931) érája alatt többségében mindig a nem-kormánypártokra adta le szavazatát. Az *Alföld* és a bán-sági rész 1920-ig csak egy ízben: 1906-ban foglalt a kormánypárt mellett állást (39.4%-ban, a nem-kormánypártok 23.6%-ával szemben), a többi esetben az arányszám mindig a többi pártoknál volt a magasabb vagy legfeljebb egy ízben (1884-ben) azzal egyenlő; 1920 óta pedig — kivéve az első nemzetgyűlést —

a kormánypártnál volt a magasabb arányszám, bár ez a szám azóta lassan csökken. *Budapest*en a világháború előtt csak kétszer volt a nem-kormánypártok arányszáma magasabb: 1878-ban és 1910-ben, míg a világháború után mindig a nem-kormánypártok arányszáma a magasabb, bár a kormánypártok arányszáma 1922 óta lassan emelkedik.

A világháború előtti politikai állásfoglalás tükörképét legjobban az *1906. évi függetlenségi párti választás eredménye* tárja elénk, amelyben ugyanis az *összes részek állásfoglalása pontosan megfordul* (így az északi részen a kormánypárt arányszáma a kisebb, ugyanígy Erdélyben is, míg a Dunántulon és az Alföldön a kormányzópárté lett a magasabb). Ezt a tényt az alábbi összeállítás még csak jobban szemlélteti, melyben Fiume, Észak és Erdély összesített (1920 óta csak Észak) adatai (I.) állanak a Dunántul, az Alföld és Budapest adataival (II.) szemben:

K.	1861	1869	1872	1875	1878	1881	1884	1887	1892
I.	40.6	54.3	48.5	49.8	53.5	53.7	53.3	52.9	57.3
II.	59.4	45.7	51.5	50.2	46.5	46.3	46.7	47.1	42.7

Nk.

I.	29.3	13.5	15.7	34.8	35.6	35.5	36.2	34.5	33.6
II.	70.7	86.5	84.3	65.2	64.4	64.5	63.8	65.5	66.4

K.	1896	1901	1905	1906	1910	1920	1922	1927	1931	1935
I.	51.7	53.6	68.6	37.1	52.1	19.3	22.2	19.9	19.1	17.5
II.	48.3	46.4	31.4	62.9	47.9	80.7	77.8	80.1	80.9	82.5

Nk.:

I.	28.1	36.5	38.8	61.1	48.3	13.6	9.9	11.4	14.—	16.2
II.	71.9	63.5	61.2	38.9	51.7	86.4	90.1	88.6	86.—	83.8

K.: kormánypárt, Nk.: a többi pártok és a pártonkivüliek.

A történelmi távlatban elmosódnak az emberek (politikuskok, képviselők), a pártagitációk, a választási győzelmek és sérelmezések, a választási jogrendszerek, csak egy tény áll elő törvényszerűséggel, az, hogy a *magyarságnak politikai állásfoglalása mindig erősen magyar volt* s ez az állásfoglalás mindig bátran ki is fejeződött, ha nem is járt mindig számszerű teljes győzelemmel. S mindez az *állandó* szinkép kormánypártonként nyeri sajátos árnyalati színeződését, mert más és más a kormánypártok arányszáma Deák, vagy Tisza Kálmán, vagy a függetlenségi koalíció, vagy Tisza István, vagy a ker. nemzeti koalíció, vagy Bethlen István avagy Gömbös Gyula irányította politikai éra alatt, bár az alapszinkép mindig azonos marad lényegileg.

A tények alapján megállapítható, hogy *minden geopolitikai tájnak megvan a maga sajátos politikai szinképe és minden geopolitikailag adott táj lakosságának megvan a maga sajátos politikai érzülete*. Arra a kérdésre, hogy részint a világháború előtt és részint a világháború után, nagyrészen a *nem-kormánypartok* sorában, *mi színezte ezt a képet, mi jellemezte és alakította ki ezt az érzületet, feleletet az ad, ha a Függetlenségi Párt és a Keresztény (Nép-) Párt mandátumainak földrajzi és geopolitikai elhelyezkedését nézzük és pedig a Függetlenségi Pártét 1875-től 1918-ig, s a Keresztény Pártét 1892 óta máig, mint olyan pártokét, melyek a nem-kormánypartok közül a legnagyobb állandósággal állottak fenn és határozott politikai világnézeti állásfoglalásukkal befolyásolólag is hatottak.*

A Függetlenségi Párt mandátumainak elhelyezkedése:

	1875	1878	1881	1884	1887	1892	1896	1901	1905	1906	1910
É. %	15.8	18.7	18.2	12.4	16.7	18.6	18.3	18.6	22.2	21.7	16.4
E.	5.3	4.—	8.—	11.3	1.3	1.7	3.3	10.6	11.1	15.4	6.5
D.	23.7	24.—	27.2	31.—	35.9	18.6	23.4	20.3	25.—	20.9	27.9
A.	55.2	52.—	46.6	45.3	46.1	61.1	55.—	50.5	40.6	39.4	47.5
Bp.	—	1.3	—	—	—	—	—	—	1.1	2.6	1.7

A Keresztény (Nép-) Párt mandátumainak elhelyezkedése:

	1892	1896	1901	1905	1906	1910	1920	1922	1927	1931	1935
É. %	100.—	18.8	45.5	41.7	57.1	42.8	16.9	21.4	12.1	10.—	14.3
E.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
D.	—	81.2	54.5	58.3	40.—	57.2	40.7	42.9	57.6	60.—	35.7
A.	—	—	—	—	2.9	—	27.1	—	12.1	10.—	7.1
Bp.	—	—	—	—	—	—	15.3	35.7	18.2	20.—	42.9

(É.: Észak, E.: Erdély, D.: Dunántúl, A.: Alföld, Bp.: Budapest.)

A tényeket feltáró szám adatok világosan megmutatják hogy *a függetlenségi politikai ideológia és politikai érzület legerősebben és állandóan az Alföldön gyökerezett, s részben még a Dunántúlon is gyökeret vert. A keresztény politikai ideológia és érzület mindig a Dunántúlon gyökerezett a legmélyebben, kivéve 1906-ban, amikor az északi részen aratta a nagyobb diadalt; a világháború óta pedig Budapest játszik egyre nagyobb szerepet a párt életében.*¹ Ezek az adatok egyben arra is rávilágítanak, hogy ez a két párt jelentős mértékben járult hozzá — a többi pártok mellett — a nem-kormánypartok politikai szinképeinek sajátos színeződéséhez, de ugyanakkor csak mindenben megerősítik előbbi megállapításunkat, mely szerint — a különböző választójog és választási (titkos, nem titkos) rendszerek

¹ L. Rudai Rezső, A kereszténypárt életfázisainak változásai (1892—1935), Magyar Kultúra, XXII. évf. 11. sz. 1935., 481—485. old.

ellenére — minden geopolitikai tájnak megvolt és megvan a maga sajátosan színezett politikai állásfoglalása és sajátosan jellemzett politikai érzülete, amely a választási eredményekben állandósággal, törvényszerűséggel mindig vissza is tükröződik. S ebben a visszatükrözőedésben elénk tárul az a kép, melyet a pártideológiákról az első szakaszban megállapításként elmondtunk.

Ezek a megállapítások tényekre támaszkodnak és a tárgyilagatos történelmi visszapillantás is csak igazolja az adatok számsoraiból előtűnő, tanulságra érdemes élettenyeket.

3.

A *kormánypartok* mindig „erős” partok. Miben rejlik erejük s mi ennek forrása? Mindenekelőtt az, hogy vezetésre alkalmas és elhivatott, kiválasztódott államférfiu áll a part élén, aki irányt szab és vezet. Továbbá a politikai ideológiának is van szerepe, s még annak is, hogy a kormánypart a mindenkori kormánnyal — rendszerint — igen közeli, szoros viszonyban áll. Ez utóbbi tény miatt különösen kézenfekvőnek látszik, hogy általában a kormánypartok minden győzelmét erre a számlára írják, pedig — amint láttuk — vannak olyan nemzeti latens erők, amelyekkel szemben még ez a tényező is kevésnek bizonyul. A jelzett tényezőkön kívül azonban van még egy, mely látszatra nem nyomul az előtérbe, s ez a *partszerkezet* milyensége. A hivatás és a part kapcsolatát már más alkalommal vizsgáltuk.² Most azt keressük, hogy a kormánypart belső összetétele, tagozódása, szerkezete minő befolyást gyakorol a part erejére s kormányképességére? (A részletes adatok csak 1887 óta álltak rendelkezésre.)

A Tisza Kálmán vezetése alatt állott *Szabadelvű Part* belső összetétele a következő volt, választásonként részletezve:

1887-ben:	1892-ben:
31.9% földbirtokos,	37.9% földbirtokos,
19.0% megyei tisztv.,	19.7% ügyvéd,
16.7% ügyvéd,	14.3% megyei tisztv.,
11.0% író, szerkesztő, tanár,	9.2% állami tisztv.,
10.3% állami tisztv.,	8.0% író, szerk. tanár.,
6.5% ipar, kereskedelem,*	7.2% ipar, keresk.,
2.3% egyházi férfiú,	1.7% városi tisztv.,
2.3% orvos, katona,	1.7% orvos, katona,
	0.3% egyházi férfiú.

² L. 29. old.

* A mérnökök mindenütt ebbe a csoportba vétettek fel.

1896-ban:

28.6%	földbirtokos,
22.4%	megyei tisztv.,
17.5%	ügyvéd,
13.1%	állami tisztv.,
9.3%	író, szerk., tanár,
6.2%	ipar, keresk.,
1.1%	orvos, katona,
1.1%	városi tisztv.,
0.7%	egyházi férfiú.

1901-ben:

36.6%	földbirtokos,
18.1%	ügyvéd,
16.2%	megyei tisztv.,
10.1%	író, szerk., tanár,
8.3%	állami tisztv.,
6.1%	ipar, keresk.,
2.3%	városi tisztv.,
1.5%	orvos, katona,
0.8%	egyházi f.

1905-ben:

30.2%	földbirtokos,	3.2%	városi tisztv.,
20.1%	megyei tisztv.,	3.2%	ipar., keresk.,
20.1%	ügyvéd,	1.2%	magántisztv.,
11.3%	állami tisztv.,	0.6%	orvos, katona,
9.5%	író, szerk., tanár,	0.6%	egyházi f.

A *Függetlenségi Párt* összetétele a következő volt:

1906-ban:

35.2%	földbirtokos,	2.3%	megyei tisztv.,
32.0%	ügyvéd,	2.3%	állami tisztv.,
11.3%	író, szerk., tanár,	2.3%	városi tisztv.,
6.7%	egyházi f.,	1.2%	orvos, katona,
5.5%	ipar., keresk.,	1.2%	magántisztv.

A gr. Tisza István vezetése alatt állott Nemzeti *Munka-párt* összetétele ez volt:

1910-ben:

31.3%	földbirtokos,	8.6%	ipar., keresk.,
21.1%	ügyvéd,	1.9%	városi tisztv.,
12.5%	megyei tisztv.,	1.5%	orvos, katona,
11.8%	állami tisztv.,	1.5%	egyházi f.
9.8%	író, szerk., tanár,		

Az 1920. évi keresztény-nemzeti egyesülés összetétele volt:

1920-ban:

34.1%	földbirtokos,	6.7%	állami tisztv.,
14.7%	író, szerk., tanár,	5.3%	orvos, katona,
13.3%	egyházi f.,	4.0%	megyei tisztv.,
9.3%	ügyvéd,	3.3%	magántisztv., munkás,
7.3%	ipar., keresk.,	2.0%	városi tisztv.

A gr. Bethlen István vezetése alatt állott *Egységes Párt* belső összetétele a következő volt:

1922-ben:

33.3%	földbirtokos,	6.1%	író, szerk., tanár,
15.6%	megyei tisztv.,	4.8%	orvos, katona,
15.0%	ügyvéd,	4.1%	egyházi f.,
10.9%	állami tisztv.,	0.7%	városi tisztv.,
8.8%	ipar., keresk.,	0.7%	magántisztv.

1927-ben:

29.7% földbirtokos,
 16.4% ügyvéd,
 14.0% állami tisztv.,
 12.9% megyei tisztv.,
 9.4% ipar., keresk.,
 6.4% orvos, katona,
 4.7% író, szerk., tanár,
 3.5% egyházi f.,
 1.8% városi tisztv.,
 1.2% magántisztv.

1931-ben:

23.7% földbirtokos,
 19.8% ügyvéd,
 15.8% megyei tisztv.,
 15.1% állami tisztv.,
 9.2% ipar., keresk.,
 7.2% író, szerk., tanár,
 5.9% orvos, katona,
 1.3% városi tisztv.,
 1.3% egyházi f.,
 0.7% magántisztv.

A vitéz jákfai Gömbös Gyula vezetése alatt álló *Nemzeti Egység Pártjának* összetétele a következő:

1935-ben:

32.3% földbirtokos,	8.2% megyei tisztv.,
18.8% ügyvéd,	7.0% író, szerk., tanár,
10.5% állami tisztv.,	2.3% egyházi f.,
9.9% ipar., keresk.,	1.7% magántisztv.
9.3% orvos, katona,	

A felsorolt adatokból láthatni, hogy a kormánypártokban (általában a politikai életben természetszerűleg) azok jutnak leginkább szóhoz, akiknek a társadalom széles rétegeihez — már hivatásuknál fogva is — legerősebb a kapcsolatuk (így pl. a földbirtokosoknak, ügyvédeknek, megyei és állami tisztviselőknek, íróknak, szerkesztőknek, stb.). A kormányhoz való viszonyukat illetően, a hivatási csoportok között főleg két csoport volna megkülönböztethető, az egyik, mely a kormánytól függetlenebb, s egy másik, mely attól inkább függő (pl. állami s megyei tisztviselők). Ily szempontból összesítve a *kormánypártok* belső összetételére vonatkozó adatokat a következő képet kapjuk:

	1887	1892	1896	1901	1905	1906	1910	1920	1922	1927	1931	1935
I.	29.3	23.5	35.5	24.5	31.4	4.6	24.3	10.7	26.5	26.9	30.9	18.7 ^o / _o
II.	70.7	76.5	64.5	75.5	68.6	95.4	75.7	89.3	73.5	73.1	69.1	81.3 ^o / _o

A *nem-kormánypártoknál* ugyanakkor a következő a kép:

I.	18.8	6.9	9.8	4.7	6.2	15.9	4.4	21.—	11.2	10.9	15.1	8.2 ^o / _o
II.	81.2	93.1	90.2	95.3	93.8	84.1	95.6	79.—	88.8	89.1	84.9	91.8

(I.: Állami és megyei tisztviselők, II.: összes többi hivatásúak.)

Igen szembetűnő az a jelenség, hogy a *hivatási csoportok helycseréje híven követi a politikai pártállás irányának fordulatát.** Így például 1906-ban az *állami és vármegyei tisztviselők* az ellenzéken csoportosultak nagyobb arányszámmal, szintűgy 1920-ban is. Az összes többi választásokon a kormány-

* (L. még 36. old.)

párton volt e két hivatási csoport arányszáma a magasabb; az 1935. évi adatok az elsők, amikor a két csoportnak a kormánypártban való csökkenése mellett a többi pártnál is csökkent egyidejűleg az arányszámuk. Az *ügyvédek* a Szabadelvű Párt, a Keresztény-Nemzeti Egyesülés és a Nemzeti Egység Pártjának érája alatt nagyobb arányszámban a nem-kormánypártoknál tömörültek, a Függetlenségi-, Munka- és az Egységes Párt érája alatt a kormánypárton sorakoztak fel nagyobb arányszámban. Az *egyháziférfiak* csak 1920-ban sorakoztak a kormánypárton nagyobb arányszámban, az összes többi esetben mindig a nem-kormánypártok sorában foglaltak helyet nagyobb arányszámmal. Az *ipar-, kereskedelem és hitelélet képviselői* 1905-ben, 1920-ban és 1935-ben nagyobb arányszámmal csatlakoztak a nem-kormánypártokhoz, a többi választáson mindig a kormánypárton szerepeltek magasabb arányszámban. Az *írók, szerkesztők, tanárok* 1901-ben és 1906-ban sorakoztak nagyobb arányszámmal a kormánypárthoz, a többi választáson a másik oldalon foglaltak nagyobb arányszámmal helyet. A *földbirtokosok* 1896-ban, 1905-ben és 1910-ben a nem-kormánypártoknál foglaltak nagyobb arányszámmal helyet, a többi esetben a kormánypárton szerepeltek nagyobb arányszámban. Az *orvosok, katonák* 1892-ben, 1920-ban, 1927-ben és 1935-ben szerepeltek nagyobb arányszámmal a kormánypárton, máskor a többi pártok csoportjában. A *magántisztviselők* (munkások is) minden alkalommal az ellenzéken voltak nagyobb arányszámban. A *városi tisztviselők* 1892, 1905, 1906, 1910 és 1931-ben nagyobb arányszámmal szerepeltek a kormánypárton, máskor a többi pártoknál.

Az egyes hivatási csoportok mozgása a kormány- és többi pártok csoportjai között mély bepillantást enged a társadalom eme csoportjainak politikai eszme- és érzületvilágába. Láthatni, hogy a társadalom hivatási csoportjai, részei milyen érzékenyen reagálnak a politikai eszmékre és tettekre, azonnal megmozdulnak, ha azt helyeslik vagy ellenzik. A hivatás sorsa a politikai ideológia sorsa is. Az adatokból³ az derül ki, hogy a kormánypárt erejét a párt belső szerkezetének szilárdsága adja meg (a nemzeti öntudattal telített hivatási csoportok erős befolyása és számbeli súlya is). Amikor ugyanis a párt belső súlypontja az egyes hivatási csoportok között erősen megoszlik (mint pl. 1906-ban: 39.8% és 1920-ban: 44.8% volt a földbirtokosok, megyei és állami tisztviselők számaránya a kormánypártban), a párt elveszti erejét és kormányzóképeségét. Tehát a *vezető államférfiú* (aki körül párttömörülés létre jönni), a *politikai ideológia* (melynek van tömegvonzása és a politikai érzületet eredményesen befolyásolja) és a *kormányközelség* (mely a társadalom

³ L. még részletesebben 40. old.

kívánalmaival érintkezésben tud lenni) tényezőjén kívül, a párt belső hivatási, társadalmi tagozódása és a hivatási csoportok párton belüli egymás közötti egyensúlya illetve túlsúlya a kormánypárt politikai erejének legfontosabb tényezője. Ezt egészíti ki még a generációs hullámsutjának normális bekapcsolása a párt életébe (hullámhegyet ért a generációs hullám a kormánypártoknál 1887-ben (38.6% a negyven évnél fiatalabb képviselő), 1906-ban (35%), 1920-ban (38.7%) és 1935-ben (19.3%).⁴

A tételeket bizonyítja a kormánypártok vázolt élete, különösen az, amiért és ahogyan az egyiket a másik felváltotta. Mert pl. a Szabadelvű Párt 1905-évi vereségét a pártideológia elerőtlenedése is előidézte. A Függetlenségi Párt 1910. évi vereségét az egyetlen államférfiú hiánya (azaz: a túlsok vezető jelenléte) és a párt belső egyensúlyának elvesztése idézte elő, annak ellenére, hogy politikai ideológiája általában sértetlen maradt. Az 1920. évi koalíció rövid életének is nagyrészt ugyanezek voltak az okai. Az 1935. évi változás a kormány (egységes) párt főleg generációs megmerevedésében is bírja magyarázatát. Ha tehát akár a vezető államférfiú személyében, akár a párt politikai ideológiájában vagy a kormányközelségben, avagy a belső struktúrában áll elő valaminő módosulás, eltolódás vagy mozdulatlan megmerevedés, *változás következik be a politikai életben is.* Ez a tények válasza a feltett második kérdésre.

4.

Magyarország sorsát 74 év alatt mindössze hét kormánypárt irányította, még pedig az 1906. és 1920. évi koalíciós éra kivételével, tizenhét választás során mindig a parlamentarizmus *egypárti rendszere* formájában. Miért volt ez így — ez a harmadik kérdés?

A kormánypártok a választásokon az összes mandátumoknak következő százalékát nyerték el:

1861	1869	1872	1875	1878	1881	1884	1887	1892	1896
47.1	53.3	59.4	82.8	59.1	59.—	58.9	63.9	57.6	70.2
1901	1905	1906	1910	1920	1922	1927	1931	1935	
64.2	38.5	62.—	61.7	72.5	60.—	69.8	62.—	69.8	%

A Deák-féle érat leszámítva, mikor is a parlamentáris élet csak kialakulóban volt, átlagban tehát 60—65%-ot ért a kormánypárti többség el. Messze kimagaslik Tisza Kálmán új Szabadelvű Pártjának 1875-ben az elinduláskor elért nagy ered-

⁴ L. 41—42. old.

ménye (82.8%), valamint az 1920-as magas eredmény (72.5%) is, mely utóbbi titkos választás alapján jött létre. Aránylag magas az 1896. évi (70.2%), majd az 1927. évi és az 1935. évi eredmény is (mindkét esetben 69.8%). Az átlagos többség tehát mindig *jelentékeny* számú *nem-kormánypárti* csoporttal (a régi parlamentben átlag 160—120-al, a háború után az új parlamentben átlag 100—75-el) állott szemben. Ezen nem-kormánypárti csoportok — már számuk jelentőségénél fogva is — mindenkor alapját képezhették új — nagyobb — párttömörülésnek s így az egypárt rendszer (1875-től eltekintve) nem jelentkezett túlságos fölényel (az angol egypárt rendszerű kormánypártok aránya is általában ehhez hasonló).

A *hét* kormánypárt érája alatt *huszonhat* alkotmányos kormány vezette az államügyeket. A *Deák* éra tizennégy éve alatt *öt* kormány (gr. Andrássy Gyula, gr. Lónyay Menyhért, Szilágyi József, Bittó István és br. Wenckheim Béla), a *Szabadelvű Párt* harminc esztendő érája alatt *nyolc* kormány (Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, br. Bánffy Dezső, Széll Kálmán, gr. Khuen—Héderváry Károly, gr. Tisza István és br. Fejérváry Géza), a *Függetlenségi Párti* koalíció négy éve alatt *egy* kormány (Wekerle Sándor), a *Nemzeti Munka-Párt* nyolc éve alatt *öt* kormány (Gr. Khuen—Héderváry Károly, Lukács László, gr. Tisza István, gr. Eszterházy Móric, Wekerle Sándor), a *Keresztény Nemzeti Egyesülés* két éve alatt *négy* kormány (Friedrich István, Huszár Károly, Simonyi Semadam Sándor, gr. Teleki Pál), az *Egységes Párt* tizenegy éves érája alatt *két* kormány (gr. Bethlen István és gr. Károlyi Gyula) és a *Nemzeti Egység Pártjának* érája alatt *egy* kormány (Gömbös Gyula) vezette illetve vezeti az országos ügyeket és irányította a kormánypártokat (egy-egy kormány átlagban tehát $2\frac{3}{4}$ évi időtartalommal). A magyar kormánypártok hosszabb életűek (átlagban 10 éves tartamúak) voltak, tehát *átlagban* *egy* kormánypárti érára *négy* kormány esett.

A magyar képviselőházban 1861 óta választási ciklusonként a következő pártok jutottak képviselőhöz:

1861—69:

1. Felirati (Deák) Párt.
2. Határozati Párt.
3. Pártonkívüliek.

1869—72:

1. Deák Párt.
2. Balközéppárt.
3. Szélsőbaldpárt.
4. Nemzetiségi Párt.

1872—75:

1. Deák Párt.
2. Balközéppárt.
3. Szélsőbaldpárt.
4. Reformpárt.
5. Nemzetiségi Párt.

1875—78:

1. Szabadelvű Párt.
2. Függetlenségi Párt.
3. Szélsőjobbpart.
4. Nemzetiségi Párt.

1878—81:

1. Szabadelvű Párt.
2. Függetlenségi Párt.
3. Egyesült Ellenzéki Párt.
4. Nemzetiségi Párt.
5. Pártonkívüliek.

1881—84:

1. Szabadelvű Párt.
2. Függetlenségi Párt.
3. Egyesült Ellenzéki Párt.
4. Nemzetiségi Párt.
5. Pártonkívüliek.

1884—87:

1. Szabadelvű Párt
2. Függetlenségi Párt.
3. Mérsékelt ellenzéki Párt.
4. Antiszemita Párt.
5. Nemzetiségi Párt.
6. Pártonkívüliek.

1887—92:

1. Szabadelvű Párt
2. Függetlenségi Párt.
3. Mérsékelt ellenzéki Párt.
4. Antiszemita Párt.
5. Nemzetiségi Párt.
6. Pártonkívüliek.

1892—96:

1. Szabadelvű Párt
2. Kossuth Párt.
3. Ugron Párt.
4. Néppárt.
5. Nemzetiségi Párt.
6. Pártonkívüliek.

1896—1901:

1. Szabadelvű Párt
2. Kossuth Párt.
3. Ugron Párt.
4. Néppárt.
5. Pártonkívüliek.

1901—05:

1. Szabadelvű Párt
2. Függetlenségi Párt.
3. Néppárt.
4. Demokrata Párt.
5. Új-párt.
6. Dissidensek.
7. Nemzetiségi Párt.
8. Pártonkívüliek.

1905—06:

1. Szabadelvű Párt
2. Függetlenségi Párt.
3. Néppárt.
4. Alkotmánypárt.
5. Új-párt.
6. Demokrata Párt.
7. Haladópart.
8. Szociáldemokrata Párt.
9. Nemzetiségi Párt.
10. Pártonkívüliek.

1906—1910:

1. Függetlenségi Párt.
2. Alkotmánypárt.
3. Néppárt.
4. Új-Párt.
5. Demokrata Párt.
6. Szociáldemokrata Párt.
7. Nemzetiségi Párt.
8. Pártonkívüliek.

1910—18:

1. Nemzeti Munka-Párt.
2. Egyesült Függetl. Párt.
3. Függetl. 48-as Párt.
4. Alkotmánypárt.
5. Néppárt.
6. Kisgazda-Párt.
7. Demokrata Párt.
8. Pártonkívüliek.

1920—22:

1. Kisgazda és Földműves Párt.
2. Ker. Nemz. Egyesül. Pártja.
3. Dissidensek.
4. Ker. Nemzeti Párt.
5. Függetl. Kisgazda és Földm. Párt.
6. Nemzeti Demokrata Párt.
7. Nemz. Munkás-Párt.
8. Ker. Szoc. Gazdasági Párt.
9. Pártonkívüliek.

1922—27:

1. Ker. Kisgazda (Egységes) Párt.	7. Független Kisgazda Párt.
2. Ker. Nemz. Egység Pártja.	8. Függetl. 48-as Kisgazda Párt.
3. Nemz. Polgári Párt.	9. Nemzeti Munkáspárt.
4. Ker. Nemz. Egyesülés Pártja.	10. Függetl. és 48-as Kossuth Párt.
5. Ker. Nemz. Földm. és Polg. Párt.	11. Szociáldemokrata Párt.
6. Nemzeti Demokrata Párt.	12. Pártonkívüliek.

1927—1931:

1. Ker. Kisgazda (Egységes) Párt.	1. Ker. Kisgazda (Egységes) Párt.
2. Ker. Nemz. Szoc. és Gazd. Párt.	2. Ker. Gazd. és Szoc. Párt.
3. Szociáldemokrata Párt.	3. Független Kisgazda Párt.
4. Nemzeti Demokrata párt.	4. Nemz. Szabadelvű Párt.
5. Magy. Nemz. Füg. (Fajv.) Párt.	5. Keresztény Ellenzék.
6. Magyar Agrárpárt.	6. Nemzeti Demokrata Párt.
7. Kispolgárok Pártja.	7. Magy. Nemz. Radikális Párt.
8. 48-as Függetlenségi Párt.	8. Szociáldemokrata Párt.
9. Pártonkívüliek	9. Pártonkívüliek.

1931—35:

1935—:

1. Nemzeti Egység Pártja.	10. Nemzeti Agrár Ellenzék (48-as Kossuth) Párt.
2. Független Kisgazda Párt.	11. Nemzeti Néppárt.
3. Ker. Gazd. és Szoc. Párt.	12. Nemzeti Radikális és Független Kossuth Párt.
4. Szociáldemokrata Párt.	13. Népakarat Párt.
5. Nemz. Szabadelvű Párt.	14. Reformnemzedék.
6. Nemz. Demokrata Párt.	15. Reformprogramm.
7. Magy. Nemz. Szocialistapárt.	16. Pártonkívüliek.
8. Függetl. Nemz. Demokrata Párt.	
9. Keresztény Ellenzék.	

Az adatok mindenekelőtt arra utalnak, hogy a magyar parlamentben a kormánypártok mellett mindig jelentős számban sorakoztak fel más pártok is.

Az alkotmányos magyar kormányok mozgalmas váltakozása a kormánypártok stabilitása mellett élesen rávilágít a parlamentáris *egypárt-rendszer* jelentőségére és szerepére. Ez a szerep abban nyilvánult meg, hogy a politikai élet feszültségeit nyomon követő kormányváltások ütemét a szükséges mértékre lefékezte és az egyes politikai érák között az átmenetet zökkenés mentesen, vagy legalább is nagy rázkódtatás elhárításával biztosította. A Deák-Párt érája pl. 1867-től a következő módon teljesítette feladatát: $4\frac{1}{2}$, 1, $1\frac{1}{2}$, 1 és $\frac{1}{2}$ éves tartamú kormányok után adta át helyét a Szabadelvű Pártnak, melynek érája alatt a kormányok a következő csökkenő tartamot mutatják: $14\frac{1}{2}$, 2, 3, 4, 4, $\frac{1}{2}$, 2, 1 éves tartam, ami a politikai élet erős hullámzását és a politikai feszültség fokozódását a kormányok élettartamának csökkenésében pontosan ábrázolja. A függetlenségi koalíció érája alatt egy kabinet stabilan megmaradt (az időközi részleges kormány rekonstrukciót figyelmen kívül hagyva). A Munkapárt alatt a kormányváltások már nyugtalanabb képet mutatnak: 2, 1, 4, $\frac{1}{2}$, 1 éves tartamot. Az 1920-as

koalíció két év alatt négy, átlag féléves kabinetet fogott össze. Az Egységes Párt pedig egy tízéves és egy egyéves kabinet után adta át helyét a Nemzeti Egység Pártjának. A magyar egypárt rendszer *jelentősége* abban van, hogy ezt a szerepet sikerrel vállalta. Mennyi zökkenő, politikai rázkódtatás következett volna be, ha a kormányok változásait egyidejűleg a kormánypártok változása is követte volna, továbbá ha a kormányoknak a többször feszült politikai légkörben nem csak a kormánypártra — hanem koalíció esetén — az állandósuló kompromisszum szempontjából a többi pártokra is figyelemmel kellett volna lennie.

A parlamentárizmus egypárt rendszerének jelentőségét — éppen a most említett legutóbbi szempont mellett — a parlamenti pártok számának folytonos növekedése és a politikai ideológiáknak egyre inkább szétágazó sokfélesége tette szükségessé. Láttuk a pártok egymásutánjának felsorakoztatásakor, hogy 1884-ig csak közjogi programot hirdető, kevés számú párt szerepelt a magyar parlamentben, de már 1869-től kezdve a nemzetiségi pártok jelenlététől terhelten. 1884-ben jelent meg az első világnézeti programot valló párt (az Antiszemita Párt), melyet 1892-ben a keresztény világnézet alapján álló Néppárt követett. A XX. század meghozta a demokrata és szociáldemokrata pártokat és egyúttal a pártok szétforgácsolódását is, mely folyamatnak az üteme egyre gyorsult. A pártideológiák közjogi, valláserkölcsi, liberális-demokrata, marxista és nemzetiségi irányban ágaztak szerte szét és egymás ellenében óhajtották a győzelmet. S mindehhez hozzájárult még a magyarságnak az a törekvése, hogy Bécs politikáját ellensúlyozza és nemzeti létérdekét megvédje. A pártok számának állandó növekedése, a pártfrakciókká való szétforgácsolódás és a trianoni helyzet felismertette az egyesülés szükségességét, s ez indította 1920-ban a Keresztény Pártot arra, hogy elsőnek meghirdesse a keresztény nemzeti egyesülés gondolatát a kereszténység kihangsúlyozásával, s ezt hirdette meg 1922-ben a pártegység hangsúlyozásával az Egységes Párt, s a nemzet egységének szükségességét domborította ki erőteljesen 1935-ben a Nemzeti Egység Pártja.

A világháború előtt az Ausztria politikai befolyására, valamint a környező államok hatására kiváltódott centrifugális törekvések, a világháború után pedig a nemzetközi nagytőke és a nemzetközi bolsevizmus és egyéb irányok ellensúlyozására és kivédésére a politikai élet feszültségét lefékező parlamentáris egypárt rendszer — mondhatni — szinte nemzeti létkérdéssé lett, s az ma is, a jelen európai külpolitikai helyzetben és Magyarország sajátos geopolitikai adottságai között is, mely adottságok a többi nemzetekétől, így az angolétól is, lényegesen eltérnek és azokkal párhuzamba *nem* állíthatók.

Az elmúlt évtizedekben szembetűnő válaszfal emelkedett a városok és a vidék politikai állásfoglalása közé, mert amíg a városok politikailag és világnézetileg inkább világpolgári irányúak voltak, addig a vidék mindig inkább nemzeti irányt követ. Ennek első és legmélyebb oka nem annyira a titkos és nyílt szavazás különbözőségében (hiszen 1920-ig mindenképp nyílt volt a szavazás és a vázolandó adatok azonos eredményt mutatnak az 1920 után titkosan szavazott ugyanezen kerületekkel), mint inkább a városi és vidéki lakosság eltérő hivatásából és életmódjából, életfelfogásából (a városban a földtől való kötetlenség és az ezzel járó világpolgári hajlam előtérbe jutásából) fakadó különbözőségekből rejlik. A válaszfal — amint látni fogjuk — leomlóban van és a ker. nemzeti irány egyre szélesebb tömegeket nyer meg a városokban is.

Igazolásul idézzük a városi kerületek választási eredményei alapján az itt megválasztott képviselők hivatási megoszlását:

1887-ben:

Kormánypárt:

24.5% író, szerk., tanár,
16.3% ügyvéd,
14.6% földbirtokos,
12.2% ipar., keresk.,
10.2% állami tisztv.,
10.2% megyei tisztv.,
4.0% városi tisztv.,
4.0% egyházi f.,
4.8% orvos, katona.

Nem kormánypártok:

50.0% ügyvéd,
26.7% író, szerk., tanár,
13.3% földbirtokos,
3.4% megyei tisztv.,
3.3% városi tisztv.,
3.3% orvos, katona.

1892-ben:

Kormánypárt:

21.8% földbirtokos,
19.6% ügyvéd,
15.2% író, szerk., tanár,
13.0% állami tisztv.,
13.0% ipar., keresk.,
8.7% városi tisztv.,
6.5% megyei tisztv.,
2.2% orvos, katona.

Nem kormánypártok:

30.3% ügyvéd,
21.2% író, szerk., tanár,
15.1% földbirtokos,
9.1% városi tisztv.,
9.1% ipar., keresk.,
6.1% megyei tisztv.,
6.1% állami tisztv.,
3.0% egyházi f.

1896-ban:

Kormánypárt:

27.7% ügyvéd,
15.5% állami tisztv.,
15.5% földbirtokos,
15.5% ipar., keresk.,
12.1% író, szerk., tanár,
6.9% megyei tisztv.,
3.4% városi tisztv.,
3.4% orvos, katona.

Nem kormánypártok:

28.5% ügyvéd,
28.5% író, szerk., tanár,
14.2% földbirtokos,
9.6% állami tisztv.,
4.8% megyei tisztv.,
4.8% városi tisztv.,
4.8% egyházi f.,
4.8% ipar., keresk.

1901-ben:

Kormánypárt:

18.2% ügyvéd,
15.9% állami tisztv.,
15.9% ipar, keresk.,
15.9% író, szerk., tanár,
13.6% földbirtokos,
9.1% megyei tisztv.,
6.8% városi tisztv.,
2.3% egyházi f.,
2.3% orvos, katona.

Nem kormánypártok:

40.0% ügyvéd,
20.0% író, szerk., tanár,
17.1% földbirtokos,
8.6% egyházi f.,
5.7% városi tisztv.,
5.7% ipar., keresk.,
2.9% megyei tisztv.

1905-ben:

Kormánypárt:

35.7% ügyvéd,
14.3% ipar., keresk.,
10.7% megyei tisztv.,
10.7% városi tisztv.,
10.7% földbirtokos,
10.7% író, szerk., tanár,
3.6% állami tisztv.,
3.6% orvos, katona.

Nem kormánypártok:

39.2% ügyvéd,
19.6% író, szerk., tanár,
17.7% földbirtokos,
3.9% megyei tisztv.,
3.9% városi tisztv.,
3.9% egyházi f.,
3.9% ipar., keresk.,
3.9% magántisztv.,
2.0% orvos, katona,
2.0% állami tisztv.

1906-ban:

Kormánypárt:

42.4% ügyvéd,
18.6% író, szerk., tanár,
15.2% földbirtokos,
6.8% egyházi f.
6.8% ipar., keresk.,
3.4% állami tisztv.,
3.4% városi tisztv.,
1.7% orvos, katona,
1.7% magántisztv.

Nem kormánypártok:

25.0% ügyvéd,
20.0% állami tisztv.,
15.0% földbirtokos,
15.0% ipar., keresk.,
15.0% író, szerk., tanár,
5.0% megyei tisztv.,
5.0% magántisztv.

1910-ben:

Kormánypárt:

20.8% földbirtokos,
20.8% ügyvéd,
16.7% ipar., keresk.,
14.6% író, szerk., tanár,
10.4% megyei tisztv.
10.4% állami tisztv.,
4.2% városi tisztv.,
2.1% orvos, katona.

Nem kormánypártok:

32.0% ügyvéd,
29.0% földbirtokos,
13.1% író, szerk., tanár,
9.7% egyházi f.,
6.5% ipar., keresk.,
6.5% magántisztv.,
3.2% orvos, katona.

1920-ban:

Kormánypárt:

25.1% író, szerk., tanár,
21.4% ügyvéd,
17.9% földbirtokos,
10.7% egyházi f.
7.1% állami tisztv.,
7.1% orvos, katona,
7.1% magántisztv.,
3.6% ipar., keresk.

Nem kormánypártok:

23.8% ipar., keresk.,
19.0% ügyvéd,
19.0% író, szerk., tanár,
14.3% állami tisztv.,
9.5% egyházi f.,
4.8% megyei tisztv.,
4.8% városi tisztv.,
4.8% földbirtokos.

1922-ben:

Kormánypárt:

36.3% állami tisztv.,
 18.2% ügyvéd,
 18.2% író, szerk., tanár,
 9.1% földbirtokos,
 9.1% egyházi f.,
 9.1% ipar., keresk.

Nem kormánypártok:

40.1% magántisztv.,
 13.3% ügyvéd,
 8.9% állami tisztv.,
 8.9% ipar., keresk.,
 6.7% városi tisztv.,
 6.7% földbirtokos,
 4.4% egyházi f.,
 4.4% orvos, katona,
 4.4% író, szerk., tanár,
 2.2% megyei tisztv.

1927-ben:

Kormánypárt:

36.8% állami tisztv.,
 21.1% ügyvéd,
 15.8% író, szerk., tanár,
 10.5% megyei tisztv.,
 10.5% földbirtokos,
 5.3% városi tisztv.

Nem kormánypártok:

27.1% magántisztv.,
 16.2% ügyvéd,
 16.2% ipar., keresk.,
 10.8% író, szerk., tanár,
 8.1% állami tisztv.,
 8.1% földbirtokos,
 8.1% egyházi f.,
 2.7% városi tisztv.,
 2.7% orvos, katona.

1931-ben:

Kormánypárt:

27.8% állami tisztv.,
 27.8% ügyvéd,
 16.6% író, szerk., tanár,
 11.1% megyei tisztv.,
 11.1% földbirtokos,
 5.6% ipar., keresk.

Nem kormánypártok:

36.9% magántisztv.,
 15.8% állami tisztv.,
 15.8% ügyvéd,
 15.8% ipar., keresk.,
 5.3% egyházi f.,
 2.6% városi tisztv.,
 2.6% földbirtokos,
 2.6% orvos, katona,
 2.6% író, szerk., tanár.

1935-ben:

Kormánypárt:

64.4% ügyvéd,
 14.3% ipar., keresk.,
 7.1% egyházi f.,
 7.1% állami tisztv.,
 7.1% orvos, katona.

Nem kormánypártok:

25.0% magántisztv.,
 25.0% ipar., keresk.,
 21.8% ügyvéd,
 6.3% földbirtokos,
 6.3% író, szerk., tanár,
 6.3% állami tisztv.,
 3.1% megyei tisztv.,
 3.1% orvos, katona,
 3.1% városi tisztv.

A vidéki és városi kerületek különbözősége még a városi képviselők korcsoportjai részvételének más mérvében (%-számban) is megnyilvánul:⁵

⁵ L. még 42. old.

K	1887	1892	1896	1901	1905	1906	1910	1920	1922	1927	1931	1935
I.	38·8	21·7	17·3	20·5	7·1	24—	15—	53·6	36·4	15·8	11·1	— ^o / ₁₀
II.	34·7	56·6	53·4	63·6	71·5	56—	56—	32·1	63·6	84·2	72·2	100—
III.	26·5	21·7	29·3	15·9	21·4	20—	29—	14·3	—	—	16·7	—
Nk												
I.	30—	18—	20—	17—	22—	30—	23—	19—	24·4	13·5	5·3	6·3 ^o / ₁₀
II.	50—	70—	80—	63—	55—	60—	61—	76·2	64·5	75·7	84·2	71·8
III.	20—	12—	—	20—	23—	10—	16—	4·8	11·1	10·8	10·5	21·9

K.: Kormánypárt, Nk.: Nem-kormánypártok, I.: —40 évig, II.: 41—60 évig, III.: 61— évtől.

Világosan utalnak az adatok arra, hogy a városokban a városi élettel kapcsolt hivatású és rendszerint már a második korcsoportba tartozó képviselőknek jutott nagyobb szerep; ezen hivatási csoportoknak politikai állásfoglalásáról s állásfoglalása módosulásáról már szözlöttünk a harmadik szakaszban. A főleg az itt megnyilvánult erőkkel szemben a parlamentáris egypártrendszer nyújt a nemzet számára védekező eszközöt és lehetőséget. S hogy ez a parlamenti egypárt rendszer 1920 óta képes az ellensúlyozásra és a nemzet szempontjából politikai eredmények lassú, de biztos elérésére, arra a titkosan szavazó összes városi kerületek választási eredményei a bizonyítékok:

	1920-ban:	1922-ben:	1927-ben:	1931-ben:	1935-ben:
Kormánypárt:	47·8 ^o / ₁₀	10·9 ^o / ₁₀	23·9 ^o / ₁₀	23·9 ^o / ₁₀	30·4 ^o / ₁₀
Kereszt. Párt:	—	13·1	17·4	19·6	15·2
Függ. Kisgazda Párt	—	—	—	8·7	4·4
Demokrata P.:	8·7	6·5	19·6	4·3	2·2
Szoc. dem. Párt:	—	39·1	30·4	28·3	23·9
egyéb pártok:	43·5	30·4	8·7	15·2	23·9
	100— ^o / ₁₀	100— ^o / ₁₀	100— ^o / ₁₀	100— ^o / ₁₀	100— ^o / ₁₀
Csak Budapest eredményei:					
Kormánypárt:	40— ^o / ₁₀	— ^o / ₁₀	16— ^o / ₁₀	20— ^o / ₁₀	24— ^o / ₁₀
Nem-kormánypártok:	60—	100—	84—	80—	76—
Csak Pestkörnyék és a vidéki városoké:					
Kormánypárt:	57·1 ^o / ₁₀	23·8 ^o / ₁₀	33·3 ^o / ₁₀	28·6 ^o / ₁₀	33·3 ^o / ₁₀
Nem-kormánypártok:	42·9	76·2	66·7	71·4	66·7

Az összes titkosan választó kerületek mandátumaiból:

	1920-ban:	1922-ben:	1927-ben:	1931-ben:	1935-ben:
A nemzeti irányú pártok:	71·7%	50·0%	50·0%	58·7%	60·9%-ot nyertek.

A titkos szavazások most részletezett eredményei arra mutatnak, hogy a társadalom politikai közvéleménye elhajlik a nemzet iránt indifferens vagy nemzetellenes irányoktól, ami egyben csak igazolja a nyílt választási kerületek eredményében mindig megnyilvánuló erős nemzeti irányt.

A parlamentáris egypárt rendszernek azonban még más indoka is van. A parlamentáris kormányforma lényege abban áll, hogy a választáson győztes egyetlen egy erős párt maga vállalja az országirányítás egész felelősségét. Ez az angol parlamentárizmusnak is a gyakorlata s ott is a koalíciós kormányzás csak a nemzet végszüksége (pl. háború, stb.) esetén igénybevett átmeneti jellegű kormányforma és eszköz. De indokul szolgálhat még ezen pártrendszer mellett a régi német és olasz parlamentek tanulsága is, ahol a koalíciós kormányzás volt az állandó kormányforma (akárcsak ma Franciaországban) és a nemzet létérdeke helyett az örökös pártközi kompromisszum biztosítása lett a kormányzati technika központi problémája, amihez még a pártoknak klikk-frakciókká való nagyszámú széttagozódása is járult (amit megtalálunk Franciaországban is, majd a jövő fogja megmutatni, hogy mi lesz az eredmény), ami végül is a parlamentárizmus összeomlásához vezetett ezekben az államokban. A koalíciós alapú kompromisszumos megoldás állandó keresése legalább annyi veszélyt rejt magában a közérdek és a közérkölcös szempontjából (pl. Franciaországban az állandó kormányváltozás és a pártbotránnyok), mint a parlamentáris egypárt rendszernek a kormánypárt megmerevedésében rejlő veszélye, mert míg az első forma inaktívvá teszi a kormányt, úgy az utóbbi legalább lehetőséget nyújt az aktivitásra.

Az életkörülmények s az élet követelményei, valamint a nemzeti mult tradíciói szabják meg a politikai cselekvés irányát és a politikai életformák milyenségét. S minél inkább távolodnak el egyes pártok attól a kötelességüktől, hogy a nemzeti érdek pars-ai, részei legyenek, ahogy azt *Concha Győző* — mint bevezetőben idéztük — mondotta, s minél inkább lesznek némely pártok az önérdek egyoldalú követése miatt frakciókká, annál inkább szükségesnek látszik a nemzet életében a politikai egységes erő és erős szervezet, melynek egyik legaktívabb parlamentáris kifejeződési formája az egypárt rendszer.

Összefoglalva az adatok megvilágította tényeket, megállapíthatjuk, hogy a magyar kormánypártok változó politikai ideológiája különböző módon tükröződik vissza a választókerületek geopolitikai adottságaival összefüggő és a különböző területeken lakó és élő lakosság *állandó* jellegű politikai állásfoglalásának képeiben, s láttuk, hogy ezen az állandó képen sem kormány, sem ellenzék, vagy választójog hetven év alatt *lényegileg* nem volt képes változtatni, legfeljebb a szavazatok száma tolódott időnként valamilyen irányban el. Láttuk a beszédes adatok bizonyosságát arra nézve is, hogy *a kormánypártok erejét mindig a párt belső összetételének szilárdsága adta meg akkor, amikor az az állam és a nemzet iránt határozott tudattal és felelősség-*

érettel telített hivatási rétegeknek biztosított befolyást. S láttuk, hogy a háromnegyed évszázados magyar parlamenti egypárt rendszer *a nemzet geopolitikai helyzetének* adottságaiból és a különböző (kül- és belpolitikai, gazdasági és világnézeti) szerteágazó és széttartó irányú törekvések ellensúlyozásának szükségességéből is adódott és adódik; ezen nemzeti ellensúlyozó törekvésnek és szervező munkának az eredménye csak hosszabb folyamat során észlelhető lassú haladásként.

A magyar kormánypártok által követett politikai szellemnek, ideológiának és a nemzeti közérdek közötti kapcsolat milyenségére is — közvetve — rávilágítottak a közölt adatok, s láthattuk, hogy nem volt olyan kormány- vagy más párt, mely a nemzeti általános vagy részérdek figyelembevétel nélkül tudott volna fennmaradni, mert a nemzet elevenen él, bár mindig csak az élő nemzettaatok tettei, érzései és akarásai által.

A magyar népképviselői parlament közel hetvenöt éves életéből emeltük ki a közölt adatokat, hogy a múlt tanulságait és az élet törvényszerűségeit kutassuk s vele az államtant, a történetírást és a magyar jövőt szolgáljuk.

II.

A hivatás és az életkor szerepe a magyar képviselőház életében.* (1887—1931).

A magyar képviselőház utolsó közel ötven éve igen fontos része a magyar történelemnek. Mennyi politikai elv, párt és pártprogram színezte e korszakban különböző színekkel a magyar politikai élet egészét. Miben gyökereztek ez elvek, pártok és programok — erre keresünk itt feleletet.

1. A politikai elvek.

Előrebocsátjuk, hogy a vizsgálódás során 1918-ig bezárólag területileg mindig csak Magyarországról (Erdélyt beleértve) szólunk, Horvát-Szlavonország nélkül, mivel ez utóbbinak 1918-ig Zágrábban saját horvátnyelvű parlamentje volt; 1918 után pedig csak a mai országról van szó.

A politikai elvek színeképét már az 1861 óta a képviselőházban képviselt pártok elnevezése is elénk tárja. A hetven esztendő képét áttekintve, úgy látszik, hogy három időszakot jelelhetünk meg a politikai elvek tekintetében: I. 1861—1884-ig minden párt politikai alapelve közjogi volt; ezt az időszakot még az is jellemzi, hogy mindössze három-négy párt állt egymással szemben a politikai élet színpadán. 2. 1884—1918-ig terjedő időben jelennek meg a többi, részben még közjogi színezetű pártok mellett, a világnézeti alapú és elvű pártok. A pártok száma a parlamentben egyre inkább megnő s a kilencet is eléri, ami már az elaprózódás és szétforgácsolódás jele. 3. 1920—1931-ig a hangsúlyozottan nemzeti elnevezésű és irányú pártok domináló többségének megjelenése a jellemző. Ehhez járul a pártok számának további emelkedése. Tizenegy párt is bejutott a parlamentbe a második nemzetgyűlésen.

* Megjelent a Társadalomtudomány XIII. évf. 3—4. számában, 1933. 215—230. old.

Mindhárom időszakban azt találjuk, hogy erős kormány-párt alakult ki valamely erős politikai egyéniség körül csoportosulva, amely párttal szemben több-kevesebb más párt állott semleges, vagy ellenzéki érzülettel. (A tanulmányban kormány-pártnak csak e párt szorosan vett tényleges tagjainak együttesét tekintettük.) A kormánypártok megalakulása arról tanúskodik, hogy Magyarországon eddig azok csak pártok fuziója, parlamenti tagok átlépése, a parlament már régebbi tagjainak jelentékeny bekapcsolódása és valamely erős politikai egyéniség körüli csoportosulás útján jöttek létre. Egészen új párt, egészen új vezetőkkel és tagokkal, az elmúlt hetven év alatt soha nem ért el átütő eredményt. A pártonkívüliek csoportjának megduzzadása, vagy változása a politikai erők átcsoportosulásának a jele volt.

Nagyon tanulságos a politikai elveknek a választókerületek földrajzi elhelyezkedésében megnyilvánuló állandósulása vagy eltolódása, aminek vázolására azonban most nincs módunk, mivel még a vázlatos kép is részletesebb taglalást igényelne.

A politikai elvek eltolódása, illetőleg módosulása megfigyelhető a ciklusok tartama alatt meghozott törvények valamely csoportjának kidomborodásán is. Így a jelzett első időszakban (1861—1884) 871 törvényt hozott a parlament, melyek közül főleg az ipar, kereskedelem és a hitel szabályozása, a nemzetközi intézményekkel (pósta, vasút, távíró stb.) való kapcsolatot szervezése, a közjogi szabályozás, valamint a jogkodifikáció szerepel aránylag a legtöbb törvénnyel. A pénzügyi (államháztartási) törvényeket ezen felsorolásba nem vettük fel, mert azok ciklusonként mindig a hozott törvények 13—43,8%-át képezik, bár ezeknek számából mindig kiolvasható a gazdasági helyzet kedvező vagy válságos állapota. Ugyanígy nem vettük ide az adminisztratív (resszorttárca) törvényeket sem; ezek száma ciklusonként a hozott összes törvények 11,5—56,5%-a között változott. A második időszakban (1885—1918) 1206 törvényt hoztak. Ebben az államközi szerződések domborodtak ki különösebb mértékben. Az ipar, kereskedelem és a hiteléletre vonatkozó törvények még mindig felülmúlták számszerűleg az agrárvonatkozású törvényeket; a közjogi csoport is szerepel, de már jelentékenyen kevesebb számban. A harmadik időszakban (1920—1931) a meghozott 479 törvény közül az agrár vonatkozásúak domborodtak ki és lépték túl az ipar, kereskedelem és hiteléletre vonatkozók számát; igen jelentékenyen felduzzadt a szociálpolitikai törvények száma, valamint megnőtt a közjogi, a jogkodifikáció, az államközi életre vonatkozó törvények száma is.¹

¹ A részletes, bár igen szemléltető felsorolásra itt nem térhetünk ki.

A politikai elvek színeke még azt a jellemző jelenséget is elénk tárja, hogy a világháború előtti pártok közül csak az erősen világnézeti megalapozottságúak (keresztény-, demokrata-, szociáldemokrata pártok) mentették át magukat pártjuk eredeti struktúrájával és formájával. A többi pártok majdnem mind eltűntek, a nemzeti gondolatra építő pártok pedig új formában hatalmasan megerősödtek.

2. Társadalom és párt.

A magyar országgyűlési almanachok életrajzi adatai szerint a parlamentben szerepelt képviselők tíz hivatási csoportba tartoztak. Így alakult ki vizsgálódásunkban az alapul vett következő tíz hivatási csoport: 1. Megyei funkcionáriusok (szolgabírótól alispánig), 2. állami funkcionáriusok (a tanárokat kivéve, kiket máshová soroltunk, amint azt később megindokoltuk), 3. városi funkcionáriusok, 4. ügyvédek, 5. földbirtokosok (nagy-, közép- és kisbirtokosok), 6. egyházi férfiak, 7. orvosok, gyógyszerészek, szolgálatonkívüli katonatisztek; 8. írók, szerkesztők, művészek, tanárok, tudósok; 10. magánzók, munkások, magántisztviselők.

Annak megállapíthatása végett, hogy a társadalom hivatási csoportjainak mozgása és a képviselők hivatási csoportjainak változása, azaz a társadalom és párt között van-e érzékelhető kapcsolat, szétbontottuk — amennyire lehetséges volt — a hivatalos népszámlálások adatait a jelzett tíz hivatási csoportnak körülbelül megfelelően. Az 1880 és 1920 között megtartott népszámlálások hivatási csoportingadozásai alapján a következő társadalmi hivatási struktúra és az összes parlamenti képviselők hivatási csoportjainak ingadozásai alapján (*csak 1887-től kezdve* álltak adatok rendelkezésre) a következő hivatási struktúra alakul ki:¹

A két struktúra és lépcsőzet nyers egybevetése azt mutatja, hogy a társadalom és a párt fentebb jelzett értelmű kapcsolata a lehető leglazább, sőt majdnem — látszatra talán — még ellentétesnek is tűnik fel. A számszerűség az egymásmellé állítás-kor tehát nem ad a kettő kapcsolatára nézve semmiféle közelebbi megnyugtató szociológiai magyarázatot. A két eredmény szembeállítás csak azt igazolja, hogy a földbirtokosság az agrár Magyarországon mindig eredményes képviselőhez jutott, hogy továbbá az intelligencia mindig preponderáns szerepet játszott, hogy valamint a társadalmi-kapillárisan szabadabb hivatások (ügyvéd, pap, szerkesztő, író, művész, tudós, orvos, gyógyszerész) feltűnő nagy számban érvényesültek a társadalmi-kapillárisan zártabb hivatási csoportok (megyei, állami funkcionári-

¹ Lásd 32—33. lapokon.

A képviselők százalékos megoszlása az egyes fontosabb hivatalosi a megfelelő foglalkozási csoportok szerinti százalékos meg-

Választás (V), népszámlálás (Nsz) éve		Nagy-, közép- és kis föld- birtokosok		Ügyvédek		1) Megyei-, 2) Állami-, 3) Városi funkció- náriusok, 4) Köztisztviselők összesen		Egyháziak	
V	Nsz	V	Nsz	V	Nsz	V	Nsz	V	Nsz
1887	1880	31·3	19·6	18·9	0·1	1) 17·9 2) 7·8 3) 0·3 ----- 26·0	4) 0·9	3·5	0·2
1892	1890	37·5	19·8	24·2	0·1	1) 10·4 2) 6·0 3) 1·7 ----- 18·1	4) 0·4	3·6	0·2
1896		31·7		18·4		1) 17·9 2) 10·2 3) 1·2 ----- 29·3		3·6	
1901	1900	34·8	20·7	23·0	0·1	1) 11·1 2) 6·3 3) 3·1 ----- 20·5	4) 0·7	4·1	0·3
1905		31·7		26·8		1) 9·7 2) 6·3 3) 2·2 ----- 18·2		4·9	
1906		33·7		28·6		1) 4·8 2) 4·1 3) 1·9 ----- 10·8		8·0	
1910	1910	36·8	21·1	21·1	0·1	1) 8·5 2) 8·2 3) 1·6 ----- 18·3	4) 1·1	3·1	0·3
1920	1920	30·0	15·4	11·2	0·1	1) 4·3 2) 9·1 3) 2·4 ----- 15·8	4) 1·7	12·1	0·2
1922		26·9		14·3		1) 11·0 2) 9·4 3) 1·6 ----- 22·0		6·1	
1927		26·6		15·1		1) 9·4 2) 12·7 3) 2·0 ----- 24·1		6·1	
1931		22·5		17·1		1) 11·4 2) 13·5 3) 1·2 ----- 26·1		3·7	
*1935		30·2		19·3		1) 6·5 2) 9·— 3) 0·4 ----- 15·9		2·8	

*csoportok szerint, szembe állítva az ország kereső népességének
vallásával a népszámlálási eredmények alapján.**

Ipar, kereskedelem, hitelélet. (Vállalkozók)		Írók, szerkesztők, művészek, tudósok és tanárok) = tanárok nélkül		Orvosok, gyógyszerészek, szolg. kiv. tisztek) = tisztek nélkül		1) Magánzó és nyugdíjas, 2) Magántisztviselő, 3) Föld-, házi-, ipari munkásság		%	
V	Nsz.	V	Nsz.	V	Nsz.	V	Nsz.	V	Nsz.
5·8	6·6	12·1) 0·4	2·4) 0·2	—	1) 0·7 2) 0·2 3) 71·6 ——— 72·5	100	100
5·8	3·6	9·3) 0·4	1·5) 0·2	—	1) 1·5 2) 0·1 3) 73·7 ——— 75·3	100	100
5·8		9·7		1·5		—		100	
5·8	6·6	9·9) 0·6	1·6) 0·1	0·3	1) 1·7 2) 1·0 3) 68·2 ——— 70·9	100	100
3·9		11·1		2·2		1·2		100	
5·3		10·2		2·2		1·2		100	
6·8	7·6	10·4) 0·8	2·4) 0·1	1·1	1) 2·5 2) 1·6 3) 64·8 ——— 68·9	100	100
7·7	8·5	15·0) 1·1	4·8) 0·2	3·4	1) 2·7 2) 2·9 3) 67·2 ——— 72·8	100	100
7·8		9·0		4·1		9·8		100	
6·9		9·4		6·1		5·7		100	
8·6		9·0		6·1		6·9		100	
11·9		7·5		7·9		4·5		100	

usok, földbirtokosok) mellett, s hogy végül a mezőgazdasági, házi és ipari munkásság képviselője aránylag igen alacsony volt. Ezek a tények azonban csak megállapítások, melyek még magyarázatra szorulnak.

Kis részben magyarázattal szolgálhatnak a politikai elvről eddig mondottak olyan értelemben, hogy a földmunkásság képviselőjének hiánya sokáig a politikai elv kiforratlanságának, az általános műveltség minimális átlaga hiányának és a szervezkedés hiányosságának is volt a következménye. Az ipari munkásság szervezete pedig egészen 1920-ig nyíltan szembehelyezkedett a nemzet egyetemes érdekével és így a nemzeti társadalom védekezése ezzel a politikai párttal szemben természetes volt.

Azonban ezek a magyarázatok sem kielégítőek. Egy alapvetően fontos tényezőnek közbeiktatását teszük mulhatatlanul szükségessé s ez a tényező vizsgálódásunkban: a hivatás életénye, hivatási tudattal és hivatási felelősségérzettel.

3. Képviselőház és hivatás.

„Minden közület . . . hivatások . . . szervezete.”¹ Minden hivatás kitermel az egyénben valamilyen attitűdöt, úgyszintén az egyhivatásúak csoportjában is. S ennek folytán a hivatás a parlamentbe képviselői minőségben belépő párttagok egyedei és hivatási csoportjai révén is befolyást gyakorol magára a parlamentre, annak működésére is. Vizsgálataink eredményei azt látszottak igazolni — amint azt most részletesebben vázolni fogjuk —, hogy a társadalmi és a pártstruktúra kapcsolatának megértését, magyarázatát nagyban elősegíti a hivatásnak tényező gyanánt való bekapcsolása, továbbá még azt is bizonyította, hogy a liberális-demokratikus alapirányú képviselői parlament mindenkor — bizonyos mértékig — egyben *hivatási* parlament is.

Feltártuk a magyar képviselőház tagjainak hivatási struktúráját, külön kormánypártra és nem-kormánypártokra (a párttonkízülieket is ide számítva) bontva szét a képviselők tömegeit. A kettéosztást indokolni látszott az a körülmény, hogy a nem-kormánypártok csak a maguk összeségükben fogták össze az összes hivatási csoportokat, s hogy százalékos erősségük a kormánypárttal szemben — amint ezt a következő kimutatás szemlélteti — mindig jelentékeny volt.

A választás éve:	1887	1892	1896	1901	1905	1906
Száz képviselő közül kormánypárti	63·9	57·6	70·2	64·2	38·5	62·0
Nem-kormánypárti	36·1	42·4	29·8	35·8	61·5	38·0

¹ L. 149. l., *Concha Győző*, Politika, I. kötet, 2. kiadás, Bp.: Grill, 1907.

A választás éve:	1910	1920	1922	1927	1931
Száz képviselő közül kormánypárti	61.7	72.5	60.0	69.8	62.0%*
Nem-kormánypárti	38.3	27.5	40.0	30.2	38.0 „

Az így csoportosított hivatási pártstruktúrák ciklusonként részletezve a következő lépcsőzetes képet adják az összes, tehát a városi választókerületekre is vonatkozólag:²

A meglepő eredmények súlyát és jelentőségét még növeli, hogy bár *három* egymástól lényegesen elűtő választójogi törvény alapján megejtett választások eredményét mutatják, *lényegileg* mégis teljesen *azonosak* egymással úgy a kormánypárt, mint a *nem-kormánypártok* sorában. Az első választójogi törvény, az 1874. évi XXXIII. törvénycikk, az 1848. évi V. törvénycikkben lefektetett alapelvek szerint rendezte a választói jogosultságot. Mindenütt nyílt szavazás volt kerületenként s bármely párt indulhatott egyéni jelölttel. E törvény, melynek alapján nyolcszázézer körül mozgott a jogosultak száma, 1918-ig volt érvényben. A választójog alapja a vagyoni censzus vagy az értelmiséghez való tartozás volt s csak a férfiak szavazhattak. (A választójog kiterjesztését célozták az 1913: XIV. és az 1918: XVII. t.-cikkek is, de ezek nem léptek életbe részben a világháború, részben a bekövetkezett forradalmak miatt). A második — lényegében egészen más — rendelkezést az 5985/1919. M. E. választójogi miniszteri rendelet (a Friedrich-féle) tartalmazta, mely szerint ugyan megmaradt a kerületenként való szavazás és jelöltállítás, de már a nők is szavazhattak s a választás mindenütt titkosan folyt le. Ezen rendelet alapján a megcsonkított országban 3.042.000 volt már a választójoggal rendelkezők száma s ennek alapján választották meg az első nemzetgyűlést. A harmadik rendelkezést a 2200/1922. sz. M. E. rendelet foglalta magában, mely megszükitette a második rendelet engedményeit; kiterjedt a nőkre is s újítás- és kísérletként bevezette Budapesten és környékén az arányos képviseleti rendszert a lajstromos szavazással. Budapesten és környékén titkos és kötelező, máshol pedig nyílt és fakultatív volt a szavazás. Ugyanezt a rendelkezést tette törvényé az 1925. évi XXVI. t.-c., mely azonban a lajstromos szavazást a titkossággal együtt kiterjesztette az összes városi kerületekre. E rendelet, illetőleg törvény alapján a megcsonkított ország lakosai közül 2,382.000 volt a választói jogosultsággal bírók száma. Az 1914. évi névjegyzék szerint az ország 24 éven felüli lakosságának 15.5%-a, az 1918. szerint 20.9%-a, az 1919-es rendelet szerint 74.6%-a, az 1922-es rendelet és az 1925-ös törvény alapján 58.4%-a volt szavazásra jogosult.

* Az 1935. évi adatok: 69.8%, 30.2%.

² L. 36. lapon.

A választások éve	Földirtók		Kosok		Ügyvédek		Megyei funkcionáriusok		Ifj. szerkesztők, művészek, tanárok, tudósok		Allami funkcionáriusok		Egyházi férfiak		Magánzók, munkások, magánfeszítelők		Ipari, kereskedelmi, orvosok, gyógyszerészek, szék. szék. katonák		Városi funkcionáriusok		%			
	K	Nk	K	Nk	K	Nk	K	Nk	K	Nk	K	Nk	K	Nk	K	Nk	K	Nk	K	Nk	K	Nk	K	Nk
1887	31.9	30.2	16.7	22.8	19.0	15.4	11.0	14.1	10.3	3.4	2.3	5.4	—	—	6.5	4.7	2.3	3.4	—	0.6	100	100	100	100
1892	37.9	37.7	19.7	30.3	14.3	5.2	8.0	10.8	9.2	1.7	0.3	7.4	—	—	7.2	4.0	1.7	1.2	1.7	1.7	100	100	100	100
1896	28.6	39.0	17.5	21.1	22.4	6.5	9.3	10.6	13.1	3.3	0.7	10.6	—	—	6.2	4.9	1.1	2.4	1.1	1.6	100	100	100	100
1901	36.6	31.8	18.1	31.8	16.2	20	10.1	9.5	8.3	2.7	0.8	10.1	—	0.7	6.1	5.4	1.5	2.0	2.3	4.0	100	100	100	100
1905	30.2	32.7	20.1	31.2	20.1	3.1	9.5	12.2	11.3	3.1	0.6	7.5	1.2	1.2	3.2	4.3	0.6	3.1	3.2	1.6	100	100	100	100
1906	35.2	31.2	32.0	22.9	2.3	8.9	11.3	8.3	2.3	7.0	6.7	10.2	1.2	1.3	5.5	5.1	1.2	3.8	2.3	1.3	100	100	100	100
1910	31.3	44.9	21.1	20.9	12.5	1.9	9.8	12.1	11.8	2.5	1.5	6.3	—	2.5	8.6	3.8	1.5	3.8	1.9	1.3	100	100	100	100
1920	34.1	19.3	9.3	15.8	4.0	5.2	14.7	15.8	6.7	15.8	13.3	8.8	3.3	3.3	7.3	8.8	5.3	3.5	2.0	3.5	100	100	100	100
1922	33.3	17.3	15.0	13.3	15.6	4.1	6.1	13.3	10.9	7.1	4.1	9.2	0.7	23.4	8.8	6.1	4.8	6.1	0.7	3.1	100	100	100	100
1927	29.7	18.8	16.4	12.2	12.9	1.4	4.7	16.2	14.0	9.5	3.5	12.2	1.2	13.5	9.4	8.1	6.4	5.4	1.8	2.7	100	100	100	100
1931	23.7	20.4	19.8	12.9	15.8	4.3	7.2	11.8	15.1	10.8	1.3	7.5	0.7	17.2	9.2	7.5	5.9	6.5	1.3	1.1	100	100	100	100
1935	32.3	25.9	18.8	20.3	8.2	2.7	7.1	8.1	10.5	5.4	2.3	4.1	1.7	10.8	9.9	17.5	9.3	4.1	—	1.3	100	100	100	100

K = Kormánypárt. Nk. = Nem kormánypártok.

A pártok hivatási struktúrájában az a szembeötlő, hogy a két pártcsoport (kormánypárt és nem-kormánypárt) a felsorolt összes választások után *lényegileg* azonos maradt, még pedig olyképp, hogy úgy a kormánypártban, mint a nem-kormánypártokban mindig a földbirtokosok és az ügyvédek hivatási csoportja volt a legerősebb — a kormánypártban rendszerint nagyobb, a nem-kormánypártokban kisebb a kettő közötti százalékos mérése —, holott, amint már említettük, három egymástól eltérő választójogi törvény, illetőleg rendelet alapján jöttek létre s noha pl. 1906-ban az évtizedekig ellenzéki szerepet vitt függetlenségi párt lett kormánypárttá. A csak városi kerületekben pedig úgy a kormánypárton, mint a nem-kormánypártoknál, a jelzett választásokon — alig egynéhány kivétellel — mindig az ügyvédek hivatási csoportja jutott legerősebb képviseléssel az első helyre.

Meglepőnek és szembeötlőnek mondtuk ezeket az eredményeket, mert ezek még a tudományos irányú munkákban (pl. legutóbb Karl Brauniasnak a választójogról írt könyvében) is felkelhet, de különösen a politikai pártagitáció során időnként elhangzó szemrehányásokat („választási visszaélések“, „reakció“ stb.) látszanak igen nagy mértékben gyengíteni és cáfolni. A számadatok mögött meghúzódó élettények ugyanis inkább olyas valamire mutatnak rá, amire eddig nem igen figyelt fel eléggé a közügyelem. S ez a valami a hivatás életténye, amely az emberi egyedi és közületi élet számára adottságként jelentkezik olyképp, hogy a hivatás hatása az egyénre és a közületre csak módosítható, de ki nem küszöbölhető. A hivatás is elvezet azon találon hangzó tétel megértéséhez, mely szerint: „minden kollektívumnak olyan vezetői vannak, amelyeket megérdemel. És minden nagy szervezet kitermeli magában azt a vezető réteget, mely hozzá illik“.¹ A vezetők kiválasztásában a hivatás a politikai pártok keretén belül is érezteti a hatását, különösen azért is, mert a „pártok egyházakhoz, szektákhoz hasonlóan alakulnak . . . , elsődlegesen bizonyos gondolatrendszerre épülnek fel, a szociális és politikai eseményeket egy bizonyos szemszögből látják és a rendelkezésre álló politikai propaganda minden eszközzel arra törekednek, hogy rendszerüket ember társaikra rákényszerítsék . . . A párt szempontja iránti megértő érzékenység az egyes ember részéről nagy mértékben ezek társadalmi állásától és egyéni sorsától függ“;² ami mint azt még látni fogjuk, szoros kapcsolatban áll a hivatással és a politikai érzületekkel, mely utóbbiakra nézve helyes megállapításként

¹ L. 97. l., *Künkel, Fritz*, Grundzüge der pol. Charakterkunde, Berlin: Junker & Dünnhaupt, 1931.

² L. VI. l., *Thurnwald, R.*, Partei u. Klasse im Lebensprozess der Gesellschaft Leipzig: Hirschfeld, 1926.

hangzik az, hogy „bárminő történeti közösségben, pl. államban élő közösségi érzület (érzületek) szilárdsága, virulenciája és kifejtettsége éppen a legnagyobb államfenntartó hatalom”.¹

Ezen megállapításokhoz fűzzük hozzá — lényeges kiegészítésként — a hivatás szerepét.

Minden hivatás lelki beállítottságot, attitude-öt érlel meg és fejleszt ki, egyénileg több-kevesebb hivatási tudattal és felelősségérzettel. Az olyan emberi munka, melyből hiányzik a hivatásnak e két kelléke, a nemzet egyeteme szempontjából értéktelen, vagy egyenesen káros. Ez teszi a hivatást a közület, a nemzet egyetemes érdeke és az egyes ember önérdeke közötti kapoccsá, mely motiválja a politikai elv kialakulását, ennek az egyénnel szemben gyakorolt vonzó vagy ellenszenves hatását, a politikai érzület létrejöttét és virulenciáját, valamint a vezetők kiválasztását is. Ebben áll a hivatás különös jelentősége a politikai élet számára s egyben így módon és úton érezteteti a hivatás a hatását a parlamentre is.

A felállított tíz hivatási csoport attitude- képét talán a következőkép rajzolhatnók meg, anélkül, hogy exaktul, vagy szemantikusan akarnánk eljárni.

1. Megyei funkcionáriusok: kötöttség az erős (legtöbbnyire nemesi) családi tradíciókhoz és hajlandóság a nemzet egyetemenek igénylésére.

2. Állami funkcionáriusok: kötöttség az államiság erős gondolatához és hajlandóság a nemzeti-állami-egész igénylésére.

3. Városi funkcionáriusok: kötöttség a polgárság autonómiájának gondolatához és hajlandóság az egyén érvényesülési jogának hangsúlyozására.

4. Ügyvédek: kötöttség a jog eszméjéhez és hajlandóság a szubjektív jog és a jogi kötelelem hangsúlyozására.

5. Földbirtokosok: kötöttség a földhöz, a szülőhelyhez, hajlandóság a nemzet egészének hangsúlyozására és a tradíció szilárd tiszteletére.

6. Egyházi férfiak: kötöttség a szellemi-lelkiség hangsúlyozásához és hajlandóság az egyes ember és a közület védelmére.

7. Orvosok, gyógyszerészek, szolgálatonkívüli katonák: kötöttség a közület felé tekintő hivatási tudathoz és hajlandóság az egyes ember és a közület kiemelésére.

8. Ipar, kereskedelem és hitel képviselői: kötöttség az anyagi hangsúlyozásához és hajlandóság az egyes ember kiemelésére.

9. Írók, szerkesztők, művészek, tanárok: kötöttség a szabad szellemi-lelki alkotás hangsúlyozásához és hajlandóság a közület egészének élő egyéniség előtérbe helyezésére. (A tanárokat azért soroztuk inkább ide, mert — hivatásuk szerint nem

¹ L. 26. l., *Dékány István*, Politikai lélektan. Bp.: Studium, 1932.

tartoznak az állami bürokráciához —, hanem egy szellemi értéket termelő hivatási csoporthoz.)

10. Magánzók, munkások, magántisztviselők: kötöttség az életbeállítottságuk quasi egyoldalúságához és hajlandóság az egyes ember igénylésére. (E három kategóriának lényegileg azonos, bár ellentétesen tendált attitüdeje miatt véljük lehetségesnek és indokoltnak ezt az összevonást.)

Ha most a hivatási csoportok ezen attitüde-képére gondolva nézzük a felsorolt választások megosztottan csoportosított eredményeit, megelevenedik előttünk a parlament élete, küzdelme s azt látjuk, hogy ezen attitüde-ök szellemi-lelki- és érdek-ütközése a politikai élet dinamikájának éltető forrása — még a liberális-demokratikus alapirányú képviselői parlamentben is. Amint a hivatás szerepe kapcsán már láttuk, a politikai erőkép kialakulásánál hivatási adottságok is előállnak, melyeket teljesen kiküszöbölni sohasem lehet. A politikai erőkép kialakításánál pedig hivatási lehetőségek is állnak rendelkezésre, amelyek azonban soha egészen ki nem meríthetők, éppen az adottságok miatt is. Az adottság és a lehetőség két pólusa között húzódik ugyanis meg az a tér, ahol az államvezetők tevékenykedhetnek, alkothatnak. A hivatási beállítottság adottságával mindig számolni kell, de ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy az egyes hivatások attitüde-jének időlegesen talán a nemzettel szemben jelentkező irányú nemzetneveléssel és a politikai élet ütemének megszabásával is — hosszabb idő lefolyása alatt — áthangolható s egyben a nemzettel párhuzamosan tendált hivatások attitüde-je is erősíthető. A centrifugális attitüde és tendencia centripetálissá válhat is, amint azt a nyugateurópai egyes országok munkásmozgalmi és a munkásság pálfordulásai igazolják. De ebben az átállítódásban, az attitüde tendenciájának módosulásában a prius és a hangsúly a hivatási tudat és felelősségérzet erőteljesebb, plasztikusabb kialakulásában van s csak hozzájárul ehhez az új, változott politikai elv, érzület és állásfogalás. (Az olasz, német és régebben a szovjet-orosz tények erre mutatnak.) Mert a politikai átállítódás a hivatási belső átállítódás nélkül csak múló konjunktúra — jövődő nélkül. Ha csökken a hivatás ethosza, a tendenciája is centrifugálissá lesz a nemzetben, a közületben. Ezért kell ezt az ethoszt nevelni és állandóan táplálni.

Az ekként meglátott, értelmezett és jellemzett hivatás már tud magyarázatot adni a magyar társadalom és a magyar pártok kapcsolatának mikéntjére és arra nézve is, hogy miért szükségképpen hivatási parlament is minden liberális-demokratikus alapú képviselői parlament.

A politikai elvek színeképe és a pártcsoportok hivatási struktúrájának adatai alapján az 1887-től 1931-ig terjedő korra vázlatosan megállapítható, hogy a társadalmi-kapillárisan in-

kább szabadabb hivatási csoportok rendszerint inkább „liberális-demokratikus”, centrifugális irányt követtek — a nemzet egyeteme szempontjából tekintve, míg a társadalmi-kapillárisan zártabb hivatási csoportok rendszerint inkább „konzervatív”, centripetális tendenciájúak voltak. Az ezen szempontból csoportosított adatok a következők:

A tizenegy választáson a *kormánypártban* a megyei-, állami funkcionáriusok és a földbirtokosok százalékosan a következőkép voltak összesen képviselve:

1887	1892	1896	1901	1905	1906	1910	1920	1922	1927	1931	1935
61·2	60·9	63·9	61·1	61·6	39·8	56·0	44·8	59·8	56·6	54·6	51·%

a *nem-kormánypártokban* pedig:

48·9	44·7	49·0	36·5	38·9	47·6	49·3	40·3	28·5	29·7	35·5	33·%
------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Ezek az adatok azt mutatják, hogy a kormánypártban a társadalmi-kapillárisan inkább kötött hivatási csoportok voltak eddig túlsúlyban, a nem-kormánypártok csoportjában pedig ezzel szemben a társadalmi-kapillárisan inkább szabadabb hivatási csoportoknak jutott a döntő szó. E tétel érvényességét a kivételnek látszó 1906-os választási eredmény csak erősíti, ha figyelembe vesszük az akkor kormányrajutott függetlenségi pártnak — évtizedes ellenzékiisége és felkészülése ellenére — rövid négy év alatt bekövetkezett *belső* összeomlását és már az 1910-es választásokon kapott vereségét, ami arra mutat, hogy a párt hivatási struktúrája nem volt szilárd.

A közölt adatokból kitetsző jelenség a csak városi választókerületek számeredményeiben szintén mutatkozik. Itt azt látjuk, hogy a három választójogi törvény ellenére, a csak városi kerületekben, úgy a kormánypárton, mint a *nem-kormánypártoknál*, majd mindig a társadalmi-kapillárisan szabadabb hivatási csoportok a legerősebbek és ezek foglalják el a hivatási lépcsőzetben az első helyeket.

Mindezek alapján talán elfogadható az a kijelentés, hogy nálunk a földműves- és kisgazda-szervezkedéseknél megvolt ugyan a hivatás ethosza, de hiányzott — nemzetnevelés híján — az ebből eredő politikai elv eredményes kialakítása; azon szervezkedések pedig, melyek a hivatási ethosszal ellenkező politikai elvre akartak építeni, már eleve az elinduláskor magukban hordták az eredménytelenség csíráit. Viszont a munkásságnak meg volt — az agitációval rákényszerített — politikai elve, de hiányzott a hivatás közületi, nemzeti ethosza. S ugyanakkor talán megérthető és elfogadható, ily indokok és tények alapján,

az intelligencia és a földbirtokosok preponderans politikai szerepe is.

A hivatásnak a politikai életre, a parlament életére is gyakorolt hatása miatt mondhatni, hogy minden képviseleti parlament egyben hivatási parlament is, annak ellenére, hogy a hivatási képviselők közjogi aláépítettsége már a múlté. Éppen ezen szerepe és hatása miatt tör elő Nyugaton a hivatás hangsúlyozása s a hivatási parlament kívánalma ma már nem utópia, hanem politikai valóság, bár, mint politikai életforma ez sem lesz, mert ez sem lehet tökéletes, akár csak a kiélt régi formák.

A parlamenti két pártcsoport hivatási adatainak grafikonná formálása azt láttatja meg, hogy az egyes hivatási csoportok az összességgel szemben mindig egyensúlyra törekednek, de ugyanakkor az egyik a másikkal szemben mindig egyidejűleg túlsúlyra is törekszik, ami az élet polaritásának a következménye.

4. Párt és nemzedék.

Figyelemreméltó a képviselőknek a nemzedékek problémája szempontjából történt vizsgálata, az életkor szerinti taglalása is.

Kiindulásul az a tény szolgált, hogy minden ember természeti adottságainál fogva is, élete folyamán három lelki fázison, még pedig: 1. a kiforrás, 2. a kiforrottság és 3. az elfáradás fázisán halad át. Egyik sincs korhoz kötve, de mindegyik egyszer meg van mindenkiben s mindegyik fázisban más a világszemlélet alapszempontja és a cselekvések motívuma. Így az elsőben főleg az elégedetlenségből fakadó újat akarás, a másodikban főleg az alkotás (teremtés, szerzés), a harmadikban főleg a sajátalkotta konzerválása dominál.

Ez a lelki eltolódás, mely állandó folyamat és mindig aktuális jelenség, a politikai élet dinamikájának a *mikéntjére* nézve játszik döntő szerepet. De ezenkívül a vezetők kiválasztódását, a pártszukkrezcenciát és a pártideológiát is közelről érinti s egyben némi fényt vet a nemzedékek problémájának lényegére is.

A képviselők életkor-adatainak összeállítása során — váratlanul — a generációs hullámmozgás grafikonját kaptuk meg.

Az összes választókerületek eredményeit tekintve a parlament tagjainak választási ciklusonként részletezett korcsoportjai százalékban a következők voltak:

	1887	1892	1896	1901	1905	1906	1910	1920	1922	1927	1931	1935
40 éven aluli	36'6	30'0	29'1	28'6	27'1	36'1	28'1	34'8	29'4	12'2	9'8	18'·0/0
41—60 éves	49'1	56'9	56'9	55'7	57'9	53'2	56'7	58'0	62'4	77'6	78'0	69'—
61 éven felüli	14'3	13'1	14'0	15'7	15'0	10'7	15'2	7'2	8'2	10'2	12'2	13'0

A kormánypártoknál:

40 éven aluli	38'6	32'0	30'0	28'3	17'6	35'0	24'0	38'7	29'3	11'1	7'9	19.3%
41—60 éves	45'9	52'5	55'5	55'5	61'0	52'0	59'0	54'6	63'9	78'9	78'9	70'8
61 éven felüli	15.5	15'5	14'5	16'2	21'4	13'0	17'0	6'7	6'8	10'0	13'2	9'9

A nem-kormánypártoknál:

40 éven aluli	33'0	27'0	27'0	29'0	33'0	38'0	35'0	24'6	29'6	14'9	12'9	13.5%
41—60 éves	55'0	63'0	60'0	56'0	56'0	55'0	52'0	66'7	60'2	74'3	76'3	64'9
61 éven felüli	12'0	10'0	13'0	15'0	11'0	7'0	13'0	8'7	10'2	10'8	10'8	21'6

A három számsor megeleveníti a pártok életének hullámzását. 1887-től 1901-ig a kormánypárt vette fel az országos százalékszámánál nagyobb mértékben a fiatalabb csatlakozókat, 1901-ben és 1905-ben pedig már csak az országos százalék alatt, míg a vele szemben álló nem-kormánypártok jóval nagyobb számban kapcsolták be a párt életébe a friss politikai elemeket, de ugyanez történt még nagyobb mértékben 1910-ben is, az új kormánypárt megalakításakor. 1920-ban a kormánypárt (koalíció) döntő fölénye az új elemek igen erős maga mellé sorakozásában is megnyilvánult. 1922 óta erősebb a nem-kormánypártok felfrissülése, a kormánypárt megmerevedése (7.9% az első korcsoportból) pedig eddig még nem látott mélypontra jutott.

A magyarországi pártok történetének áttekintése szembeötlő időbeli azonosságot mutat az új pártalakulás és a most jeltett új csatlakozások időpontja között. Tagadhatatlan, hogy az 1905-ös választási eredmény megsemmisítését a nem-kormánypártokhoz történt nagyobbmértvű új felsorakozás is elősegítette s az 1906-os és 1910-es eredményt is mindkétyszer a nem-kormánypárti oldalon bekövetkezett jelentékeny friss csatlakozás is előmozdította. Ebből pedig az világlik ki, hogy valahányszor eddig új pártcsoporthozulás készülődött vagy jött létre, mindig nagyok voltak a lehetőségek az első korcsoport aktívabb és nagyobbszámú bekapcsolódására és ennek a bekapcsolódásnak a mértéke nagyban befolyásolta az eseményeket és eredményeket, ami talán csak természetes, mert ez a politikai réteg a pártalakításba erősebb mérvben igyekezett érvényre juttatni és bevinni újatalkaró elhatározottságát.

Úgy csak a kormánypárt, mint csak a nem-kormánypártok generációs hullámmozgását külön-külön szemügyre véve azt láthatni, hogy a parlamentbe bekapcsolódók nagyrészen hosszabb ideig megtartják helyüket és ezzel természetserüleg részben elzárják a friss elemek nagyobbmértvű bekapcsolódásának ciklusonkint való bekövetkezését. Ennek a jelenségnek — amint az almanachok adatainak áttekintésekor feltűnt — oka, hogy a parlamentbe még be nem került elemek nincsenek a politikai élet atmoszférájához szokva s nem ismerik annak gyakorlatát úgy, mint azok, akik ezt már elsajátíthatták. S egyébként is, akik a

politikai élet nagy feszültsége mellett választódnak ki és kerülnek be a parlamentbe, nagyrészt már oly határozott egyéniségek, kik helyüket néhány cikluson keresztül is képesek megtartani. A megmaradást, a generációs hullám apadását nagyban elősegíti, ha a vezető erős és markáns politikai egyéniség, ki köré csoportosul időnkint a győzelmes párt, megmarad a helyén és megtartja pártját. Amint azonban egy valamely nagy presztizserővel bíró politikai vezető egyéniség elhagyja helyét, vagy ha ilyen elvonul a politikai küzdőtérrel és új tűnik fel, adódik a lehetősége annak, hogy — a parlament régebbi tagjainak számottevő csatlakozása mellett is — létrejövő új pártalakulással az új és a fiatal elemek nagyobb számban kerülhessenek a parlamentbe.

A pártszukkreszcencia megvalósulásának mikéntjét s a generációs csatlakozás és a pártideológia kapcsolatát így világítják meg a felsorolt adatok — a magyar parlamentre és időben 1931-ig terjedő érvénnyel. Angliában, ahol nagyjában korunkig fennmaradt a két kormányképes párt rendszere, nem domborodik ki ennyire plasztikusan a generációs csatlakozás ténye, bár az angol parlament is már hajlik ebbe az irányba.

De utal e vázolt jelenség még arra is, hogy a vezetők kiválasztódása is érinti a nemzedékek problémáját. A politikai vezető egyéniség új helyre állásakor, megjelenésekor részben új vezérkart és részben új követőket is sorakoztat maga mögé.

A parlamenti tagok generációs helyszerének ütemét a vezető politikai és a határozott, erős parlamenti egyéniségek be- és kikapcsolódásának a mikéntje és mikorja határozza meg. Amelyik pártban, úgy láttuk az adatok alapján eddig, inkább adva van az új bekapcsolódás lehetősége, annak — feltéve, hogy a párt hivatási struktúrája az előbb mondottak értelmében megfelelő — a legtöbb „chance”-a van az átütőerőre, eredményre és érvényesülésre. A generációs hullámvás üteme a magyar parlamentben, 1887—1931-ig, mindig körülbelül tizenötéves időszakot fogott át a hullámhegytől a hullámhegyig s a (nem közölt) grafikon szerint most kellene az újabb számottevőbb bekapcsolódásnak bekövetkeznie, különösen, miután az 1931-ben elért mélypont még soha nem látott s már szinte abnormális mélységet ért el.

5. Hivatás és politikai élet.

Választ kerestünk arra, hogy miben gyökerezik a politikai elv, párt és pártprogram? Azt találtuk a beszédes számok mögött meghúzóó élettények alapján, hogy e jelenségek a maguk létezését és erejét a társadalom, valamint a pártok hivatási struktúrájából és a hivatási csoportok lépcsőzetes elhelyezkedésének nyomatékából, továbbá a generációs hullámmozgás üteméből eredeztetik és hajszálygyökereik ide nyúlnak le.

Láttuk, hogy a hivatásnak és az életkornak, más tényezők mellett is, az eddig nekik tulajdonítottnál jelentékenyen nagyobb szerepük volt. Láttuk, hogy átütő erőhöz mindig csak azok a pártok jutottak, melyek hivatási struktúrájukban is számoltak az országot, a nemzet jellegével. Például a nem-agrár elemek által megindított agrárszervezkedések csődöt mondtak, amint azt a helyszűke miatt nem közölt részletezések teljes világossággal elének tárják. A hivatási pártstruktúra és a pártprogram között — minden pártnál — teljes korrespondenciának kell fennállania (pl. a magyarországi szociáldemokrata pártot ma már *nem* a munkásság vezeti, hanem intellektualizálódott és elburokratizálódott párttitkárok, szerkesztők, pártvállalati igazgatók, kiknek hivatási beállítottsága megváltozott s ezzel együtt meg kellett változni a szemléletük szempontjainak is, amit a párt számos belső válsága is igazolni látszik).

A hivatás sorsa a nemzet ügye és a nemzetnevelés fontos feladata. A hivatás sorsa azonban a politikai ideológia sorsa is. (Példa rá különösen Olasz- és Németország.) Ha a kettő sorsa között nem állna fenn összefüggés, érthetetlen lenne, miért változott meg a magyar pártok ideológiája 1861-től máig, hiszen a pártok hivatási struktúrája lényegileg azonos maradt. A hivatás tudata és felelősségérzete, továbbá a hivatás társadalmi tartalma és értékeltsége szenvedett módosulást a bekövetkezett és közösen elviselt hivatási sors behatása folytán (pl. a földbirtokok cserélődése, a társadalmi értékeltség kedvező vagy hátrányos változása, a rövidebb-huzamosabb agrár- és ipari válságok, a világháború, a forradalmak, a lélekválságok, az új országhatárok hatása stb.). S ezzel összefüggésben hajoltak a hivatási attitűdök a nemzet felé vagy attól el, aszerint, hogy a hivatás tudata és felelősségérzete nyomán fakadó ethosz hogyan egyenlített ki az egyes emberben és a hivatási csoportokban az egyes önértékét a közület, a nemzet egyetemes érdekével.

A hivatás és az életkor igen jelentős tényező a politikai érzületek létrejöttében, a politikai elvek kialakulásában is. A hivatási sors oly pártideológiát keres magának, melyet sorsának megfelelőnek érez, és tud, s melynek beállítottsága számára a leginkább vonzó és megfelelőnek látszik.

Így kapcsolódik a hivatások szociológiája a nemzet, az állam ma legvitalisabb életütemébe, de ugyanakkor a vizsgálat elér az elméleti és gyakorlati politika határterületéhez is.

A nyert eredmények a magyar államkormányzás utolsó ötven esztendejének sok kormányzati tényét teszik megérthetővé, ha nem is mindjárt mindenben indokoltá. De a vizsgálódás után világosan áll előttünk, hogy minden állam csak akkor és addig életképes, ameddig elegendő, azaz többségében centripetális hivatási csoporttendenciákkal rendelkezik, mert a centrifugális tendenciák túlsúlya esetén kevés államvezető autokratára szo-

rul, ha élete belső egyensúlyát valamennyire is biztosítani akarja. Európa közelmúlt történelme elég példával szolgál erre nézve is.

De ebből az is következik, hogy minden képviseleti parlamentnek egyben hivatási parlamentnek is kell lennie, azaz a parlament tagjaiban is kell hivatási tudatnak és felelősségérzetnek élnie, mert e nélkül gyökértelenné válnak a nemzettel szemben, s mert a hivatási tudat és felelősségérzet nélküli ember centrifugális értékű a nemzetre nézve. S ezért végzetes az oly parlament, melyben a képviselők hivatása nem más, mint csak a politika, mert akkor hiányzik a hivatás nemzeti ethosza, mert akkor ott a nemzet egészével kapcsolt hivatási érdek szolgáltatának köz- és magáncélja helyébe *csak* a magánérdek öncélja lép, ami a nemzet egyetemes érdekére katasztrófális lehet.

Mindezekon felül minden nemzetnek van még egy sajátos adottsága, melyre a geopolitikai helyzet is nagy befolyást gyakorol. (A választókerületek földrajzi és geopolitikai elhelyezkedése és a választási eredmények lebegnek a szemünk előtt.) Az elmúlt ötven év parlamenti életének mozgalmait felidézve, csak helyeselhetők A. Lawrence Lowell meglátásai és felismerései, ki szerint: Magyarországnak — Angliához hasonlóan — nincs írott alkotmánya s így nagyobb mértékben szorul arra, hogy a nemzeti tradícióra támaszkodjék. Az ország földrajzi (geopolitikai) helyzete is olyan, hogy a nemzet létérékére nézve minden nap életveszélyt hozhat, ami az egy-párt rendszernek is oka és magyarázója.¹ Ennek alapján az állam életigénlésének is határozottabbnak és a nemzeti tradíció által erősebben befolyásoltnak kell lennie, ami természetesen a hététköznapok relativitásában gyakorlatilag nem mindig éri el az abszolútumot, aminek elérése azonban a világon sehol sem következik be, egyszerűen azért, mert emberek vagyunk és ezt a földön nem is érhetjük el soha, hanem csak feléje törekedhetünk. S ebben a politikai élet-arénában megnyilvánuló törekvésben a hivatás a legszilárdabb alap s a generációs fázisállapot a lendítő vagy fékező erő.

A magyar képviselőház szociológiájának e néhány adalékával akartunk szolgálni az államtannak, vele a politikai lélektannak, de a közjogszociológiának és alkotmányjogi politikának, valamint a magyar történetnek is. A magyar képviselőház közelmúlt félszázada a csak töredékében bemutatott számokban igen eleven képet tár elénk, melyet még lehetne részletezni, és ezt a multat mondja el nekünk, a ma embereinek, de talán a magyar jövőnek is.

¹ L. 160. I., Vol. 2., Governments and parties in continental Europe, London: Longmann, Green & Co, 1896.

III.

A kormánypárton kívüli pártok és a pártonkívüliek (1920—1935).

A magyar politikai élet dinamikáját és változatosságait a kormánypártok statikájával és stabilitásával szemben a kormánypárton kívüli pártok (a pártonkívülieket is beleértve) képviselik. Erőteljes fluktuáció, helycsere, személyi és programmbeli alkalmazkodás a tömegérzület és felfogás módosulásaihoz leginkább ezeknél a politikai csoportoknál észlelhető. Ezen pártoknak jellemzője, hogy csak részbeni választási győzelmük miatt elégedetlenség fűti, a kormánytól való távolságuk pedig rendszerint a pártprogram radikalizmusával áll egyenes arányban, vagyis minél kisebb a kormányrajutás esélye és a kormányzásért való felelősségvállalás reménye, rendszerint annál radikálisabb a pártprogram és a pártagitáció. Nagyon jelentős szerep jut — amint azt az adatokból látni fogjuk — a pártprogram és a párt hivatási tagozódása közötti párhuzamnak, valamint a párt képviselőtagjai korbeli megoszlásának, mert amely pártban a pártprogram és a pártszerkezet ellentétben áll egymással, vagy a párt utánpótlásában szünet vagy zavar áll elő, hamarosan válságba jut maga a párt is.

A háború előtti kormánypárton kívüli pártok (azért nem nevezzük „ellenzéki”-pártoknak, mert a kormány iránti esetleg barátságos irányú pártokat és a pártonkívülieket is ide soroljuk) jelentős mérvben mások, mint az 1920 utániak, úgy hogy ezek párhuzambaállítása talán ma már időszerűtlen, annál is inkább, mivel azok a pártok, melyek létüket a világháború előtről átmentették (így pl. a keresztesy-, szociáldemokrata-, demokrata párt, stb.) ma amúgy is szerepelnek.

Jelen vizsgálódásunk során azt kutatjuk, hogy van-e összefüggés a kormánypárton kívüli pártok élettartama, állóképessége és a pártideológia s pártszerkezet kapcsolata között, s ha igen, miben nyilvánul ez meg? Továbbá arra is keressük a tárgyilag indokolt választ, hogy mikor válik valamely párt

frakcióvá, azaz mikor lesz a párt a nemzeti általános érdektől eltérő vagy aziránt közömbös, főleg csak a párt önérdekét követő politikai csoportosulássá? Végül mi adja a pártoknak a kormánypárttá válás lehetőségét, s mi a pártonkívülieknek sajátos és jelentős szerepe a pártcsoportosulás terén?

Az első kérdésre keresvén a feleletet, nézzük a magyar parlamenti pártok hivatási és kortagozódását 1920 óta, az áttekinthetős végett összesítve:

1920-ban:

Pártok:

1. Keresztény Nemzeti Kisgazda és Földműves Párt (Gömbös, Nagyatádi Szabó István, Simonyi Semadam).
2. Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja (gr. Andrássy, Ernst, Huszár, Vass).
3. Dissidensek (gr. Klebelsberg, gr. Teleki P., Kenéz).
4. Keresztény Nemzeti Párt (Friedrich).
5. Független Kisgazda, Földműves és Polgári Párt (Rassay, Drozdy).
6. Nemzeti Demokrata Párt (Vázsonyi, Ugron).
7. Nemzeti Munkáspárt.
8. Keresztény Szociális és Gazdasági Párt (Giesswein).
9. Pártonkívüliek (gr. Apponyi, gr. Bethlen).

Pártok:	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Földbirtokos,	45—	16'9	36'9	—	—	—	—	—	23'6%
Ügyvéd,	9'9	8'5	5'2	14'3	28'5	75'—	—	—	11'8
Megyei tisztv.,	2'2	6'8	—	—	—	25'—	—	—	11'8
Író, szerk., tanár,	8'8	23'7	15'8	—	42'9	—	50'—	—	11'8
Állami tisztv.,	6'6	6'8	21'2	28'6	14'3	—	—	—	11'8
Egyházi f.,	4'4	27'1	10'5	28'5	—	—	—	100'—	—
Magántisztv.	3'3	3'4	—	14'3	—	—	50'—	—	—
Ipar, keresk.,	9'9	3'4	5'2	14'3	—	—	—	—	17'6
Orvos, katona,	6'6	3'4	5'2	—	—	—	—	—	5'8
Városi tisztv.	3'3	—	—	—	14'3	—	—	—	5'8
Mandátum:	91	59	19	7	7	4	2	1	17
Kor: 40 év	30'8	50'8	10'5	42'8	42'8	25'—	50'—	—	23'6%
40—60 „	63'7	40'7	79'—	57'2	57'2	75'—	50'—	—	64'6
61 „	5'5	8'5	10'5	—	—	—	—	100'—	11'8

1922-ben:

Pártok:

1. Kereszt. Kisgazda, Földműves és Polgári (Egységes) Párt (gr. Bethlen).
2. Keresztény Nemzeti Egység Pártja (Huszár, Wolff).
3. Nemzeti Polgári Párt (Heinrich).

4. Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja (Haller, Grieger).
5. Ker. Nemz. Földműves és Polgári Párt (gr. Andrassy, Friedrich).
6. Nemzeti Demokrata Párt (Vázsonyi).
7. Független Kisgazda, Földműves és Polgári Párt (Rassay).
8. Független és 48-as Kisgazda Párt.
9. Nemzeti Munkáspárt.
10. Független és 48-as Kossuth Párt.
11. Szociáldemokrata Párt.
12. Pártonkívüliek (gr. Apponyi, gr. Zichy, gr. Teleki, Giesswein).

Pártok:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Földb.	33'30/0	7'1	—	—	45'4	—	—	50'—	—	—	—	35'8
Ügyvéd	15'—	—	—	20'—	9'1	75'—	33'3	—	100'—	100'—	8'3	7'1
Megyei t.	15'6	7'1	—	—	—	—	16'7	—	—	—	—	7'1
Író, szerk	6'1	14'3	—	20'—	18'2	25'—	33'3	50'—	—	—	—	14'4
Allami t.	10'9	14'3	—	—	18'2	—	16'7	—	—	—	—	7'1
Egyházi f.	4'1	35'8	—	40'—	—	—	—	—	—	—	—	7'1
Magán t.	0'7	—	—	20'—	—	—	—	—	—	—	91'7	—
Ipar., k.	8'8	7'1	50'—	—	9'1	—	—	—	—	—	—	10'7
Orvos, k.	4'8	14'3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3'6
Városi tisztv.	0'7	—	50'—	—	—	—	—	—	—	—	—	7'1
Mandátum:	147	14	2	5	11	4	6	2	1	1	24	28
Kor: 40	29'30/0	35'8	—	60'—	36'3	25'—	66'6	—	100'—	—	12'5	28'6
41—60	63'9	50'—	50'—	40'—	36'3	75'—	33'4	100'—	—	100'—	83'4	60'7
61	6'8	14'2	50'—	—	27'4	—	—	—	—	—	4'1	10'7

1927-ben

Pártok:

1. Ker. Kisgazda, Földműves és Polgári (Egységes) Párt (Bethlen).
2. Ker. Nemz. Gazd. és Szociális Párt (Ernszt, Huszár, Vass, Wolff, Zichy).
3. Szociáldemokrata Párt.
4. Nemzeti Demokrata Párt (Rassay).
5. Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párt (Göm-bös).
6. Magyar Agrár Párt (Gaál G.).
7. Kispolgárok Pártja (Szilágyi).
8. 48-as Függetlenségi Párt.
9. Pártonkívüliek (Apponyi, Friedrich).

Pártok :	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Földb.	29'7 ⁰ / ₁₀	12'5	—	—	50'—	100'—	—	—	50'—
Ügyvéd	16'4	6'3	7'1	55'6	—	—	—	—	10'—
Megyei t.	12'9	3'1	—	—	—	—	—	—	—
Író, szerk.	4'7	25'—	7'1	11'1	—	—	—	100'—	10'—
Allami t.	14'—	15'6	—	11'1	—	—	—	—	10'—
Egyházi f.	3'5	25'—	—	—	25'—	—	—	—	—
Magánt.	1'2	—	71'5	—	—	—	—	—	—
Ipar., k.	9'4	6'2	14'3	11'1	—	—	—	—	10'—
Orvos, k.	6'4	6'3	—	—	25'—	—	100'—	—	—
Városi t.	1'8	—	—	11'1	—	—	—	—	10'—
Mandátum:	171	32	14	9	4	3	1	1	10
Kor: 40	11'1 ⁰ / ₁₀	15'6	14'3	11'1	50'—	—	—	—	10'—
41—60	78'9	81'3	78'6	55'6	50'—	66'7	100'—	100'—	70'—
61	10'—	3'1	7'1	33'3	—	33'3	—	—	20'—

1931-ben:

Pártok:

1. Ker. Kisgazda, Földműves és Polgári (Egységes) Párt (Bethlen).
2. Ker. Gazd. és Szoc. Párt (Ernszt, Huszár, Wolff, Zichy).
3. Független Kisgazda Párt (Gaál G., Eckhardt T.).
4. Nemzeti Szabadelvű Párt (Rassay).
5. Keresztény Ellenzék (Friedrich).
6. Nemzeti Demokrata Párt (Vázsonyi).
7. Magyar Nemzeti Radikális Párt.
8. Szociáldemokrata Párt.
9. Pártonkívüliek (Apponyi A. gr.).

Pártok :	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Földbirtokos,	23'7 ⁰ / ₁₀	13'3	42'9	—	—	—	—	—	36'—
Ügyvéd,	19'8	3'3	14'3	40'—	—	100'—	—	7'1	16'—
Megyei tisztv.,	15'8	3'3	7'1	—	—	—	100'—	—	4'—
Író, szerk., tanár,	7'2	20'—	14'3	20'—	—	—	—	—	8'—
Allami tisztv.,	15'1	16'8	14'3	—	—	—	—	—	12'—
Egyházi férfiú,	1'3	20'—	—	—	—	—	—	—	4'—
Magántisztv.,	0'7	3'3	—	—	—	—	—	92'9	4'—
Ipar, keresked.,	9'2	10'—	—	40'—	50'—	—	—	—	8'—
Orvos, katona,	5'9	10'—	—	—	50'—	—	—	—	8'—
Városi tisztv.	1'3	—	7'1	—	—	—	—	—	—
Mandátum :	152	30	14	5	2	2	1	14	25
Kor: 40	7'9 ⁰ / ₁₀	6'7	28'6	—	—	50'—	—	7'1	16'—
41—60	78'9	76'7	64'3	80'—	100'—	50'—	100'—	85'8	76'—
61	13'2	16'6	7'1	20'—	—	—	—	7'1	8'—

Kor: 40	—	—	—	—	—	—	—	20
41—60	100—	100—	100—	100—	100—	100—	100—	40
61	—	—	—	—	—	—	—	40

A fenti adatok szerint 1920 óta 32 (kormány- és más) párt szerepelt a magyar képviselőházban (1920—1922-ben: nemzetgyűlésen), amelyek közül 22 párt egyszer, 6 párt kétszer, 2 párt háromszor, 1 párt négyszer és 1 párt ötször jutott parlamenti képviselőhez. A pártonkívüliek mind az ötször csoportosultak.

A részletezett adatokból azt láthatni, hogy a képviselőházban 1920 óta képviselőt nyert *kormánypárton kívüli pártok között* világnézetileg és a politikai ideológiát illetően *négy irány* alakult ki: 1. a keresztény irányú szervezkedés (több azonos célkitűzésű pártalakulat formájában), 2. a kisgazda szervezkedés (többféle formában nyilvánult meg), 3. a liberális-demokrata és 4. a marxista irány. Az egyéb pártalakítások csak kísérletek maradtak, melyek vagy csatlakoztak valamely nagyobb párthoz, felszívódtak, vagy eltűntek.

A négy irány közül: a *marxista* irány 1922 óta változatlan párttal vívta meg a választási küzdelmeket, 1927 óta csak a titkos szavazású kerületekben állítván jelöltek. A párt ezen állandóságát az biztosította, hogy politikai ideológiája és párt-szerkezete nagyjában változatlan maradt. A pártban a hivatások: magántisztviselő, munkás 92.9—63.6% között, iparos, kereskedő 18.2—14.3%, író, szerkesztő, tanár 9.1—7.1% és ügyvéd 9.1—7% közötti csoportokra oszlottak; ebben az összetételben a városhoz kapcsolt élethivatások domborodnak ki, melyeknek a városi tömegekhez legerősebb a kapcsolatuk, s ezen csoportok egyben párhuzamosak a párt ideológiájának irányával is. A párt titkos szavazással nyert mandátumainak lassú, de állandó csökkenése figyelemre méltó jelenség, melynek egyik oka a párt politikai ideológiájának elhalványulása (a nemzetietlen irány átütő erejének csökkenése), másik oka azonban nagyrészt az is, hogy a párt megmerevedett s utánpótlása megszűnt (1935-ben a parlamentben nincs a pártnak egyetlen egy 40 év alatti tagja sem, míg viszont a párt 36.4%-a 61 éven felüli).

A *keresztény irányú* párt-szervezkedés 1920 óta egyidejűleg mindig több párt formájában jelent meg és nélkülözi a pártegységet annak ellenére, hogy az összes ezirányú pártok politikai ideológiája lényegében azonos egymással (Ker. Nemzeti Egyesülés Pártja, Keresztény Nemzeti Párt, Keresztény Szociális és Gazdasági Párt, Keresztény Nemzeti Egység Pártja, Keresztény Nemzeti Földműves és Polgári Párt, Keresztény Nemzeti Gazdasági és Szociális Párt, Keresztény Gazdasági és

Szociális Párt). Az állandó módosulást, nyugtalanságot a vezetők nagy száma (gr. Andrassy, Ernszt, Giesswein, Huszár, Vass, Wolff, Zichy János gr., Friedrich, Grieger) és ezek nagy részének állandó helycseréje idézte elő. Az Ernszt-Wolff vezetése alatt állott és álló Keresztény-Párt szervezete a stabilitás jellegét viseli magán és hivatási megoszlása a következő: egyházi férfiak 35.8—14.3% között, író, szerkesztő, tanár 28.7—14.3%, földbirtokos 35.7—7.1%, állami tisztviselők 16.8—6.8%, ipar, kereskedelem 21.5—3.4%, orvos, katona 14.3—3.4% közötti arányban szerepeltek, az ügyvédek (8.5—3.3%), a megyei tisztviselők (7.1—3.1%) és a magántisztviselők, munkások (7.1—3.3%) hivatási csoportjain kívül. Ez az összetétel (az egyházi férfiak, a földbirtokosok s a szabad hivatású írók, szerkesztők s tanárok döntő nagy szerepe) megfelelni látszik a párt politikai ideológiájának, ami a párt életképességének egyik fő forrása. A párt mandátumainak visszaesése a nyílt és a titkos kerületekben következménye a pártegység — fentemlített — hiányának, de még annak a körülménynek is, hogy a keresztény párt a parlamentnek ama második pártja, melynek 1935-ben nincs egyetlen 40 év alatti tagja sem, a 61 éven felüliek pedig a párt képviselőinek 28.6%-át képezik, ami által az utánpótlás a párt megmerevedése folytán jelenleg megszűnt.

A *kisgazda irányú* pártszervezkedés jellemzője is az, hogy sokszor más és más pártkeretekben folyik le (Független Kisgazda, Földműves és Polgári Párt, Független 48-as Kisgazdapárt, Magyar Agrár Párt, Nemzeti Agrár Ellenzék, Független Kisgazda Párt). Az 1920 és 1922 évi választáson (Rassay vezetése alatt) szerepelt Független Kisgazda, Földműves és Polgári Párt szervezete főleg csak a városi polgárság politikai ideológiájának felelt meg, mert hivatási tagozódása a következő volt: ügyvéd 33.3—28.5%, író, szerkesztő, tanár 42.9—33.3%, állami tisztviselő 16.7—14.3%, megyei tisztviselő 16.7%, városi tisztviselő 14.3%, ellenben földbirtokos egyszer sem szerepelt, s így 1927-ben átadta helyét a Gaál Gaszton alapította Magyar Agrár Pártnak, melyben viszont csak földbirtokosok szerepeltek. Ennek a pártnak örökségét vette át az Eckhardt Tibor vezetése alatt álló Független Kisgazda Párt, melynek szervezete a következő 1931 és 1935-ben: földbirtokosok 42.9—30.5%, ügyvédek 30.5—14.3%, író, szerkesztő, tanár 14.3—4.3%, megyei tisztviselő 8.7—7.1%, orvos, katona 8.7%, állami tisztviselő 14.3—4.3%, ipar, kereskedelem 8.7%, városi tisztviselő 7.1—4.3% között, bár az 1935. évi pártösszetétel már erős eltolódást mutat fel a vidéki hivatási csoportok hátrányára és a városi élettal kapcsolott hivatási csoportok javára. A parlament nagyobb pártjai között (a kormánypártokat is most beleértve), jelenleg ebben a pártban a legmagasabb a 40 év alatti képviselők arányszáma (28.6—26.1%). A párt szervezete nagyjából párhuzamos a párt

politikai ideológiájával és programjával. A többi kisgazda szervezkedés (pl. Független és 48-as Kisgazda Párt) csak kísérlet maradt, átütő erő nélkül, mert képviselőjük inkább lokális hátterű.

A negyedik irány, a polgári *liberális-demokrata* pártsszervezkedés az állandó ingadozás és helyváltoztatás jegyét viseli magán s egyszerre több párt is képviseli ugyanazon irányt (Nemzeti Demokrata Párt, Nemzeti Szabadelvű Párt, Független Nemzeti Demokrata Párt). A fluktuációt a pártok vezetőinek helycseréje mozditja elő (pl. a Nemzeti Demokrata Pártnak négy ízben Vázsonyi és egyszer Rassay volt a vezetője, a Nemzeti Szabadelvű Pártnak egyszer Rassay, másszor Rassay és Apponyi György gr. volt a vezető). Ezen irány pártjainak politikai ideológiája a városi élettel kapcsolt hivatási csoportok felfogásához áll közel, s a pártok belső összetétele evvel valóban párhuzamos is: ügyvédek 100—40%, ipar, kereskedelem 40—11%, író, szerkesztő, tanár 25—11.1%, városi tisztviselő 11.1%, stb. A titkos kerületekben a párt mandátumainak csökkenése főleg a pártegység hiányára és a politikai ideológia elhalványulására vezethető vissza.

A többi apró-pártok egymásutánjában szembetűnő a függetlenségi pártideológiát követő pártkísérletek nagyobb száma, s új szint jelent a kis pártok sorában a generációs mozgalomból kisarjadt Reformnemzedék, Reformprogram, továbbá a Magyar Nemzeti Szocialista Párt megjelenése is.

A jelzett négy irányhoz tartozó összes kormánypártok-kivüli pártoknak összesített mandátumai a pártsszervezkedés eredményeire nézve szolgálnak felvilágosítással (a zárójelben közölt számok az egy-egy irányra esett összes mandátum közül a titkos kerületekben elért mandátumok számát jelzik):

	Marxista irány	Keresztény irány	Lib. demokr. ir.	Kisgazda irány
1920	— *	8 (3)**	6 (4)	7 (1)
1922	24 (18)	30 (10)	6 (4)	2 (2)
1927	14 (14)	32 (8)	11 (10)	3 (—)
1931	14 (14)	32 (10)	7 (6)	14 (4)
1935	11 (11)	17 (9)	9 (9)	24 (3)

Az első két irány úgy a nyilt-, mint a titkos kerületekben is visszafejlődött, a harmadik irány a titkos kerületekben — időközi visszaesés után — emelkedett, a negyedik irány a nyilt kerületekben erősen emelkedett, viszont a titkos kerületekben visszaesett.

Az eddig vázolt adatok összegezése alapján igenlőleg feltehetünk a feltett első kérdésre s megállapíthatjuk, hogy a pártok élettartama, állóképessége szempontjából, egyrészt a

* A választáson nem indult.

** A kormánykoalíció tagja volt 59 (19) mandátummal.

pártideológia, másrészt a pártszerkezet között igen szoros a törvényszerűséggel jelentkező összefüggés. Láttuk azt, hogy az a párt bír állóképességgel, melynek pártszerkezete (vezetőinek alkalmassága, a párt hivatási és kor tagozódása) a párt ideológiájával párhuzamos.

Arra a kérdésre, mikor válik valamely párt frakcióvá, már az eddigiek alapján is azt felelhetjük: akkor, ha lokális, provinciálisan helyi jellegű részérdeket képvisel, továbbá, amikor a pártideológia és pártszerkezet egymással ellentétes, s végül, amikor a párt által meghirdetett ideológia a nemzet általános eszmeirányával ellentétes, s a párt nem képes átütő erejű vezető politikai egyéniséget a maga soraiból kitermelni. Ezeknek a pártfrakcióknak az élettartama rövid, mandátumainak a száma kevés, a mandátum szerzésének szűk helyi befolyás az ereje, s politikai szereplése is inkább színtelen, szertelen.

Amint azonban valamely párt — legyen az bár kisebb párt is — ki tud termelni egy határozott, erős politikai vezető egyéniséget, s pártfúzió és eredményes pártszervezés, pártagitáció útján ki tudja terjeszteni befolyását szélesebb körű tömegérzületre és nagyobb tömeg politikai állásfoglalásának területére, a politikai elindulás párttá lesz. Ekkor már több választáson is képviselőhöz juthat. S amikor a párt belső összetétele kiszélesedik és a pártideológiának megfelelő hangsúllyal az összes hivatási és korcsoportokat magába *felveszi*, a párt stabilizálódik és megnyílik előtte a kormánypárttá válás lehetősége. Erre is — ami egyben válasz a harmadik kérdésre — bizonyítékot szolgáltatnak a közölt adatok.

A *pártonkívülieknek* csoportosulása és megmozdulása a politikai élet változásának legjobb és legérzékenyebb jelzője.

A *pártonkívüli képviselők száma* 1861—1935 között a következőképpen alakult:

1861	1869	1872	1875	1878	1881	1884	1887	1892	1896
24	—	—	—	14	19	19	8	30	13
1901	1905	1906	1910	1920	1922	1927	1931	1935	
10	15	21	47	17	28	10	25	10	

A *pártonkívüliek* számának erős megduzzadása mindig azt jelzi, hogy a politikai légkör feszültsége emelkedik és valaminő változás készül. Pl. 1892-ben az egyházpolitikai küzdelmek is sok politikust csoportosítottak a pártonkívüliek közé, 1906-ban az uralomra került Függetlenségi Párttal szemben jelentős számú csoport a várakozás álláspontjára helyezkedett, 1910-ben pedig a pártonkívüliek túl magas száma (47!) a feszültség szinte krízises maximumára mutat már rá. 1920 óta, csak az Egységes párt elindulásakor (1922-ben) és visszaesésekor

(1931-ben) volt a pártonkivüliek száma magasabb. S amikor viszont alacsony a pártonkivüliek száma, stabilizálódik a politikai élet. Mert a pártonkivüliek csoportjának helye az politikai tér, ahová vagy az általános iránnyal, avagy eddigi pártjával elégedetlen, vagy a jövőbeli chance-ok felől tájékozódó politikus a várakozás álláspontjára helyezkedhet és innen valahová, valamire elindulhat; de ide vonul az a politikus is, aki pártokon felüli programot vall magáénak (pl. Apponyi Albert gr.). *A politikai nyugtalanság érzékeny tokmérője ennek a csoportnak számbeli kisebb vagy nagyobb súlya.*

Ha most azt keressük, hogy mely *hivatási* csoportok játszanak a pártonkivüliek között jelentős szerepet, azt látjuk, hogy 1920 óta mind az öt választás alkalmával a földbirtokosok arányszáma eldöntően magas volt (23.6, 35.8, 50.—, 36.—, 40.—%). A második csoport, mely szintén igen érzékenyen reagál a politikai élet hullámozására az ipar és kereskedelem képviselőinek hivatási csoportja (17.6, 10.7, 10.—, 4.—, 30.—%). Az ügyvédek már kisebb arányszámmal szerepelnek (11.8, 7.1, 10.—, 16.—, 10.—%), hasonlóképpen az írók, szerkesztők és tanárok csoportja is (11.8, 14.4, 10.—, 8.—, 10.—%). Mindebből az következtethető, hogy a hivatási csoportok közül az aránylag legfüggetlenebbek döntenek a pártonkivüliek csoportosulásának számát, jellegét és politikai irányát, ami által közvetve beleszólnak a politikai kialakulás jövőjének formálódásába.

A pártonkivüliek *kor* szerinti megoszlása is figyelemre méltó. A legfiatalabb korcsoport (23.6, 28.6, 10.—, 16.—, 20.—%) és a legidősebb korcsoport (11.8, 10.7, 20.—, 8.—, 40.—%) közötti feszültség, valamint a többi kormány- és nem-kormány-pártok kormegoszlásával való szembeállítás arra mutat, hogy 1920-ban — a Dissidensek kivételével — a pártonkivülieknél volt a legfiatalabb korcsoport arányszáma a legacsonyabb és egyben itt volt a legidősebbeké a legmagasabb. 1922-ben már majdnem egyenlők ezek az arányszámok a kormánypártéval, úgyszintén 1927-ben, itt mégis már azzal a különbséggel, hogy a harmadik korcsoport (61 év fölöttieké) arányszáma már emelkedett. 1931-ben emelkedett a pártonkivüliek között az első korcsoport (40 év alattiak) száma és csökkent a harmadik korcsoporté. 1935-ben, bár kis mértékben emelkedett az első korcsoport arányszáma, a harmadik korcsoport arányszáma (még a szociáldemokrata párt magas arányszámát is felülmulva) még eddig nem látott magasságba (40.—%!) emelkedett, ami — minden bizonnyal — az új n. ifjúsági reformtörekvések visszahatásaként állt elő. Általában megállapítható, hogy rendszerint főleg a második és harmadik korcsoportokhoz tartozók azok, kik a pártonkivüliek csoportosulásában résztvesznek, s itt az első korcsoportokhoz tartozók szá-

mának emelkedése a változás eshetőségét csak még erősebben valószínűsíti.

A pártonkívüliek által 1861 óta elért mandátumok földrajzi megoszlása a következő:

	1861	1869	1872	1875	1878	1881	1884	1887	1892	
F. ^o / ₁₀	—	—	—	—	—	—	—	—	3·3	
É.	37·5	—	—	—	28·6	26·3	10·5	25—	30—	
E.	—	—	—	—	—	15·8	42·1	12·5	16·7	
D.	16·7	—	—	—	35·7	36·9	21·1	12·5	20—	
A.	45·8	—	—	—	28·6	15·8	26·3	50—	26·7	
Bp.	—	—	—	—	7·1	5·2	—	—	3·3	
	1896	1901	1905	1906	1910	1920	1922	1927	1931	1935
—	—	—	—	4·8	2·1	—	—	—	—	—
—	40—	20—	14·3	29·8	5·9	—	—	20—	30—	—
84·6	20—	33·4	66·6	27·7	—	—	—	—	—	—
—	40—	20—	—	17·1	29·4	57·1	70—	48—	30—	—
15·4	—	13·3	9·5	21·2	47·1	32·1	20—	32—	40—	—
—	—	13·3	4·8	2·1	17·6	10·8	10—	—	—	—

F.: Fiume, É.: Észak, E.: Erdély, D.: Dunántúl, A.: Alföld, Bp.: Budapest.

A mandátumok földrajzi megoszlásának ez a képe azt mutatja, hogy a Deák éra alatt csak egyszer szerepeltek a pártonkívüliek és ekkor az arányszám az Alföldön volt a legmagasabb. A Szabadelvű Párt érája alatt Északon kétszer, Erdélyben háromszor, a Dunántúlon ugyancsak három ízben és az Alföldön egyszer volt az arányszám a legmagasabb. A függetlenségi koalíció alatt Erdélyben volt az arányszám a legmagasabb, a Munkapárt érája alatt pedig Északon. Az 1920-as keresztény koalíció alatt az Alföldön, az Egységes Párt érája alatt mindhárom esetben a Dunántúlon és 1935-ben a Nemzeti Egység Pártjának érája alatt az Alföldön volt az arányszám a legmagasabb. A magasabb arányszám elhelyezkedése utalni látszik arra, hogy mely geopolitikai táj felől és ennek kapcsán, mely politikai ideológia irányából indul valamely új politikai akció el. De egyben igazolja az első tanulmányban tett ama megállapítást is, mely szerint minden geopolitikai tájnak meg van a maga sajátosan jellemzett politikai érzülete és ideológiája és ez mindenkor ki is fejeződik. A pártonkívüliek fent vázolt, kormánypártokként is váltakozó elhelyezkedése erre újabb bizonyíték.

A pártonkívüliek a *titkos kerületekben* egyre kevesebb mandátumot szereztek (6, 6, 1, 1, 0), ami arra látszik utalni, hogy a városi kerületek választói egyre inkább határozott politikai állásfoglalást kívánnak meg, de ezen felül a lajstromos szavazási módszer is megnehezíti a pártonkívüli indulást és a valamely párthoz való tartozásnak kedvez.

A kormánypárton kívüli párt-csoportosulások jelentős szerepet játszanak a magyar parlament életében, melyhez teljesen hasonló fontos szerep jut a pártonkívülieknek is.

U t ó s z ó.

A magyar nemzet politikai életének három fontos területét: a magyar parlamenti kormánypártok, a magyar képviselőház és a kormánypárton kívüli pártok, továbbá a pártonkívüliek életét vizsgáltuk. Adatokat tártunk fel az államtan tételeinek megvilágítására és igazolására.

A három dolgozat egymást kiegészíti és egységes képet óhajt adni. Az adatokból előtűnő törvényszerűségeknek különös jelentőséget az a megfontolás is ad, hogy az egyes hivatási csoportokat képviselő politikusok felsorakozása az egyik vagy másik politikai világnézeti irány s ebből következőleg az egyik vagy másik politikai párt mellé, mindig spontán *egyéni* belátáson múltott, nem pedig kizárólag valamely tudatosan s központilag irányzó akarat hatására következett be, vagyis a pártszervezés és a politikusok kiválasztódása *nem* a pártok vezetősége által tudatosan alkalmazott valamely *séma* szerint történt, hanem az *egyéni rátermettség s az érvényesülési készség döntött mindig. S mégis az adatok összesített képe, a történelmi távlatban, azt igazolja, hogy az egyes emberek (politiikusok, képviselők) mozgása határozott törvényszerűségek szerint ment végbe.*

Olyan törvényszerűség szerint folyt le ez a politikai életfolyamat, amely az ember örök lényegéhez tartozik és abból adódik, s melyen a politikai egyéni emberi vezető akarat sem tehetne teljesen túl magát s azt nem is küszöbölhette ki, hanem legfeljebb csak bizonyos mértékben befolyásolhatta, irányíthatta. *Mert az ember lényege változatlan, csak az életforma iránya, kiterjedése és benne az élet üteme változik koronként.* Ezt a változást az egymást követő nemzedékek több-kevesebb mérvű szemléleti módosulása viszi lassabban vagy gyorsabban előre, mert a korszakokban folyton változó életkörülmények között *minden nemzedéknek más és más az élményközpontja,* vagyis az az átélése, mely egész lényére rányomja a maga jellemző, sajátos bélyegét. A XIX. század eleji nemzedék élménycentruma az erőteljes magyar kultúra és haladás követelménye

volt, a 48-as nemzedéké a nemzeti politikai független lét és a közjogi berendezkedés kiépítése és magyar szellemmel való teremtése, a 72-esé a politikai liberalizmus, a 90-es évek nemzedékéé pedig már a világnézeti liberalizmus, a világháború nemzedékéé az intranszigiens keresztény és nemzeti gondolat, a magyar nemzet politikai és területi reintegrálódása és a politikai független államiság eszméje. Mindezek a nemzeti élet egy-egy oldalának kihangsúlyozásai s így színezték sokszínűen a nemzet életfolyamatának egészét. Vajjon mi lesz a háború utáni politikai nemzedék élménycentruma, azé a nemzedéké, melynek a nagy Magyarországról már nincs közvetlen élménye, csak az elődök által közvetített emléke és tudata. Ez a magyar nemzet, de a nemzeti irányú magyar politikai pártok szervezése és a nemzetnevelésnek is egyik konkrét, jelentős problémája.

